

Анахь чанхэр ригъэблэгъагъэх

АР-м и Лышхъу
Тхьаклушынэ Аслъан
республикэм ис
ныбжьыкIэ анэх чанхэм
ащышхэр, ныбжьыкIэ
форумуэ «Селигер-
2013»-рэ зыфилорэм хэ-
лэжьагъэхэр, тыгъуасэ
ригъэблэгъагъэх.
ЗэлукIэгъум АР-м и Пре-
мьер-министрэу
Къумпыл Мурат, гъэсэ-
ныгъэмрэ шIэны-
гъэмрэкIэ министрэу
Хъуажь Аминэт,
нэмыкIхэр хэлэжьагъэх.

Апшээрэ еджэлитлүм ястудент анахь чанхэм яшлулагьэклэ Адыгеим, ащ икьэлэ шьхьалэ ацлэ джыри зэ дэгьуклэ ягугу ашынэу зэхьугьэм фэшл лъэ-шэу зерафэрэзэхэр пстэумэ апэу ащ кьыхигьэшыгы.

— Неушырэ мафэр зыер шьоры, — кылуаг ащ. — Непэ шагэу шццлэхэм ахэзыгэхьонэу, лыызгэклотэнэу тызышыгугьырэ шьорыш, амалэу тилэмкэ тэри тыкыжьуделэным тыхьхэзыр.

Ныбжык1эу зэлу1к1эгум хэ-
лэжыагэхэр апшээрэ еджэ-
плитум непэ ястудентых, 1оф-
ш1эгэ зэфэшхьафхэм яавто-

рых, зэнэкъокъу, форум ыкӀи нэмыкӀ офтхъабзэу кӀэралыгъом цызыхащэхэрэм ахэлэжъагӀэхэу, апэрэ чӀыпӀэхэр ащадзытыгӀэхэу, ягъуу ащашыгӀэу цыт. ТхьакӀушыӀн Аслъан нэбгырэ пэпчӀ лъэныкӀоу оф зыдишлагӀэм, зызфигӀэзагӀэм зыщигӀэгъозагӀ, яеплъыкӀэхэр кыригӀэлоутагӀэх, ежӀ иеплъыкӀэхэмкӀи адэгъошӀагӀ. Студент-

хэр «Селигерым» рахьыллэ-
гьагьэхэм нахьыбэу кьатегу-
щылагьэх, кьыщальэгьугьэу агу
кьинагьэхэр кьыхагьэщыгьэх.

Алшээр эдэжлүүлгүм ялаш-
хэу, ялофышлэхэу зэлуклэгүм
хэлэжыагэхэри кьгуушылагэх.
Студент анахь дэгүхэм ашыш-
хэр зэлуклэгүм зэрэхагэла-
жыэхээр, ау дэгүхэр джыри
нахыыбэ зэрэхүхээрэр ахэм

кыхагэшыг, студентхэм апае
лофтхэбзэ зэфэшхьафэу зэ-
хашэхэрэм, ахэм льяпсэу, мэхьа-
нэу ялэм нахыбэу кышымчугэх.

Ниджыккѣ чанхуу нуушчирэ мафэмклэ гугъэлэ инхэр къэзытыхэрэм зэпхынгъэ адырэлэным, лэпылэгъу афэхъунхэм, къызгуагъэуцонхэш, лф къыздарэгъэшлэным зэрэфэхъа-зырхэр АР-м и Премьер-ми-

нистрэ кыизэгушылэми кыхи-
гъэшыгъ, зэлуклэгум хэлэжыгъэ
ныбжыклэхэм яеплэыклэхэм
зэдатегушылэнхэу ежъ ыдэжыи
ригъэблэгъагъэх.

Студентхэм Тхьаклушынэ
Аслъан нэпээплъ шлухьяфтын
зэфэшхьяфхэр кыфашлыгъэх.

ХЬУТ Нэфсэт.

Сурэтыр А. Гусевым тыри-
хыгъ.

**Адыгэ
Республикэм
и Къэралыгъо
Совет — Хасэм**

Ильэсыбэ хуугэу шуагэз кыи-
тэу муниципальнэ кыулыкхур зэрэз-
риххэрэм, документхэм ялыгын тегъэ-
пихьхэгъэ пшэрылх кызызымыкхэм
язэшлохынклэ гъэхьагъэхэр зеришлы-
гъэхэм, цыфхэм яфедэхэмрэ яфи-
тыныгъэхэмрэ ишъыпкхэу кызыэри-
ухумэхэрэм афэш! Адыгэ Республи-
ликэм и Къэралыгъо Совет — Ха-
сэм и Щытхуу тхылъ фагъэшшоагъ
**Патэкьо Зурыет Джумалдин ып-
хьум**, муниципальнэ гъэпсыклэ зилэ
«Кощхьэблэ районим» хьарзынэц
лофхэмклэ иотдел ипашэ.

Ильяссыбэ хуьгъэу шулагъэ кытэу апышэрэ сэнэхъат гъэсэнэгъэ зэ-
паригъэгъотырэм, лэпэлэсэнэгъэшхо зы-
хэлэ спецалистхэм якъэгъэхъаырынклэ
гъэхъагъэхэр зэришлэгъэхэм афэшл
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо
Совет — Хасэм и Щытху тхылъ фагъэ-
шъошагъ **Бузэрэ Еленэ Александр**
ыпхъум, апышэрэ сэнэхъат гъэсэнэгъэ
языгъэгъотырэ къэралыгъо бюджет уч-
реждениеу «Адыгэ къэралыгъо уни-
верситетим» лэкълэб къэралыгъуабзэхэм-
клэ икафедрэ идоцент.

Сабыибэ зэрыс унагъохэм ІэпыІэгъу афэхъух

Сабыир кыагыэхуунур, ищыклагэр зэкэ рагыэгьотызэ аплуныр
ны-тыхэм япшэрылъ шъхьа. Етлани кыхэбгьэщын фаер гьотэу
унагьом илэм елытыгыгэу зэшлохыгьое лофыгьохэр кыизэрэкьо-
кыхэрэр ары. Сабыим иплун ахчэу ищыклагэр маклэп, арышъ,
ны-тыхэм гьэпсэфыгьо ямылэу лэжхэнхэ фаеу мэхьу.

Мылъкум нэмыклэуи сабый цыклүмэ шүлгэгуи, гуклэгуи ящыклагъэба? Адэ сыдэуштэу ны-тыхэм загощышта? Ащ фэдэ унагъохэм фэгъэкӀотэныгъэхэр афашыха?

Упчлэу кэуэуцугэмэ яджэуапхэм тащагэгъозагъ Адыгэ Республикэм ышхэныгъэ ыкхи социальнэ хэхьоныгъэмкӀэ и Министрствэ ылофылӀхэмэ. Ахэм кызырэтфалотагъэмкӀэ, Адыгем ежэ ыбюджет кыыхыхызэ сабыи-бэ зэрыс унагъохэм социальнэ Ӏэпылэгъу афетых. Коммунальнэ фӀэл-фащӀхэм яп-роцент 30-р ежэ афетых, сабыйхэм аныбжэ ыльэсхэ охуфэ врачым кы-ритхыкыгыӀэ Ӏзэзгъу уцхэр ыпкӀэ хэ-мыльэу афетых. КӀэлэ кӀоцым, рай-онэу зыщыпсэхэрэм ыпкӀэ хэмыльэу автобусхэмкӀэ, троллейбусхэмкӀэ кӀаще-кӀоӀкӀынхэ фитых.

Сабыибэ зэрыс унагъохэм республикэм Iэпылэгъоу аритырэр мы илъэсхэм зэхапшэу нахьыбэ хъугъэ. Гушылэм

пае, Адыeim ихэбзэгэуцугэу «Унагъор, ныр, тыр, кълэлцыкълугъор кэуэху-мэгэнхэр» зыфилорэм кыдыхэлгытагэу ящэнэрэ е ащ кыкълэлцыкълорэ сабый злэн унагъо пэлчх сомэ мин 50 зырыз араты. Ар унагъом лпылэгъушо фэху.

Мыш фэдэ лэпылэгур зэрлэр арынки
мэху тиреспубликэлэ сабыибэ зэ-
рыс унагдохэм япчагээ мы илэс-
хэм зэхалшлэу зыклахэхьуагээр.

2011-рэ ильэсым сабыиц е нахы-
бэ зэрыс унэгъо 4101-рэ Адыгеим щып-
сэуштыгъ, ахэм ащыцэу фэгъэкӀотэны-
гъэу ялэхэр зыгъэфедагъэр унэгъо
3657-рэ. 2012-рэ ильэсым республи-
кэм мщы фэдэ унэгъо 4212-рэ щыпсэ-
уштыгъ, ахэм ащыцэу унэгъо 4054-мэ
фэгъэкӀотэныгъэу ялэхэр агъэфедагъэх.
2013-рэ ильэсым щылэ мазэм кы-
щегъэжыагъэу жыныгыуакӀэм нэс кызы-
ралгытагъэмкӀэ, сабыиц е нахыбэ
зэрыс унагъохэр 4244-рэ мэхъух, ахэм

ащыщэу фэгъэкӀотэныгъэхэр зыгъэфедэгъэхэр үнэгъо 4054-рэ.

Сабыир унагъом ылапс. Лъэккыр
лъызыгэклотэнэу, зыгэбэгъонэу ты-
зыщыгугырэр кIэлэцIыкIухэу тидунай
кытэхохэрэр арых. Сабыеу республи-
ликэм кыхъухагэмрэ цIыфэу тидунай
зыхъожыгэмрэ япчъагэ мы илъэс
зытIущэу блэкIыгэхэм зэдгъэпшагъ:
2011-рэ илъэсым сабыеу къэхъугьэр
5511-рэ, нэбгырэ 6065-рэ дунаим ехы-
жыгъ. 2012-рэ илъэсым къэхъугьэр
5656-рэ, дунаир зыхъожыгьэр, сабый-
хэри ахэтэу, 5097-рэ. ИлъэситIур
зызэдгъапшэкI, нэбгыри 145-кIэ рес-
публикэм щIпсэурэр нахьыбэ зэрэхъу-
гьэр тэлъэгъу.

Мы илээсэу тызыхэтыр зыпштэклэ,
 цылэ мазэм кышцегъэжыагъэу жьоны-
 гуакулэм нэс сабыеу кэхъуугър 2190-рэ.
 Ар мээзитфым кэхъуугър ары, джыри
 илээсър тыухынклэ цылэ уахътэм са-
 быи цыкылоу тиреспубликэ кышцухъэрэм
 илчъагъэ хэхъоным тышэгугыи.

Адыгэ Республикэм сабыибэ зыщанурэ унагъохэм шүшлэ лэпылэгъу щэфэхунхэр шэнышул хьугъэ. Ащ ишыбат Мыекьуалэ щыпсэхурэ Любовыкыи Константин Никифоровхэм автобус мыным илункыбзэхэр АР-м и Пшышьхуэ Тхьаклушырэ Асплан бэмышлэу зэраритыжьыгъэхэр.

ГЬОНЭЖЬЫКЬО Сэтэнэй.
«Адыгэ макъэм» иштат хэмыт кор-
респондент.

Лэшэгъуитлү зыныбжъ къужъ чъыгхэм яклöлагъэх

Ижырэ къужыларысэ чыгхатэхэм яклöлэрэ гьогур къушхъэ лъэс лъагъу. Руфэбгъо псыкъефэххэм альапсэ къыщегъэ, япллэнэрэм ыуж джабгъумклэ хыхъэ ыклэ джыри сыхъатныкъом ехъурэ къушхъэ лъэс гьогур зэжъухэм адыгэ чыгхатэхэм уакъыфещэ. Нэбгырэ 70-у гьогур техьагъэхэри гьогурнэ мыпсынклэ дэдэм ыуж ахэм къяклöлагъэх.

Лэшэгъуитлү хъугъэу агъэтысыгъэгъэ къужыларысэ чыгхэр ятеплэклэ нэмыклэхэм атекых. Ахэм яхьалэмэтыгъэ джы къызнэсыгъэм мэкъу-мэщ шэныгъэлэжышхэхэм агъэшлагъо. Игъэклотыгъэу непэрэ мафэхэм агъэфедэрэ чыг лъэпкъ зэфэшхьафхэм язэхэгъэхьан гурит лэшэгъухэм адыгэхэм агъэфедэщтыгъ. Лъэпкъым ахэр къызэригъэклыщтыгъэхэр, мэхьанэу аритыщтыгъэр ыклэ фэло-фашлэу адызэрихьэщтыгъэхэр мэфэклым хэлэжыагъэхэм къафилогат археологъу Тэу Аслъан.

— Чыгым ылапсэ члы члэгъым щыл, ыпкъ чыгум тет, ышхьапэ ошъогум зыфещэи, тыди щыхъурэр чыгым ышлэу адыгэхэм альэгъэщтыгъ, ижыклэ къыщегъэжыагъэу ар агъэлаплэщтыгъ, — къелуатэ Тэу Аслъан. Къэбарыжхэм язакъоп, чыгхатэхэр нахьышлôу къэ-клынхэм, гъэбжъу дэгъу къатыным пае зэрахьэщтыгъэ хабзэхэри, ахэлыгъэ шлошхъуныгъэхэри ащ къыгъэлэгъуагъэх.

Анахь чыг лъаплэу адыгэмэ алытэщтыгъэхэр къужбаемрэ хьамшхунтлэмрэ. Ахэр сыд хъугъэкли раупкыштыгъэхэп, ау къужъэе чыгыр гъужыгъэми, рамышыкыжъэу джыри илъэси 7-рэ щагъэтыщтыгъ ыклэ пхъэ гъэстын ар

ашыщтыгъэп, унэгъо хьызмэтим щагъэфедэщт псэуальэхэр хашыкыштыгъэх. Джы къызнэсыгъэм нахьыжхэм алоу зэхэпхыщт: пхъэшхъэ-мышхъэ чыг иуупкы хъуштэп. Ижырэ адыгэхэм агъэцаклэщтыгъэ нэмыкл фэло-фашлэхэри тарихым иугъокло ыклэ илôтэкло археологым къыгъэлэгъуагъ. Бжыхъэрэ къужъэе ныбжыклэ адыгэхэм унэм къахьыщтыгъ, ащ къутэмил готынэу щытыгъ ыклэ пкыгъо зэфэшхьафхэмклэ агъэклэраклэщтыгъ, ышхьапэ къуае пальхэщтыгъ ыклэ унагъом шлу къыдэхъунэу ащ дэжъ щылаоштыгъэх. Гъатхэм илъэхьан зекло дэклырэ адыгэ пэпчэ ишагу дэт мыларысэ чыгым икьутамэ зыдиштэщтыгъ ыклэ мэзым зыхахьэклэ, мэз къужъэе чыгым хигъэклыхьэщтыгъ. Адыгэхэм ямэзхэм къужъэе чыгхэм мыларысэхэр къащыпыклэнхэр хабзэу щытыгъ. Тятэжэ плашъэхэм чыгхатэ къэгъэклымклэ сэнэхьат ин ахэлыгъ.

Ижырэ пхъэшхъэ-мышхъэ чыгхатэу джы къэнэжыгъэр маклэ. Пхъэшхъэ-мышхъэхэр тидэкли, мэхэми, чышхъэшлô зэщизхэми лъэпкъым ащигъэтысыщтыгъэх. Къушхъэтх пэпчэ «мэз чыгхатэ» къыщэгъэклыщтыгъ. Адыгэхэм ячлыналэхэр егъэзыгъэклэ къызабгынэхэм ыуж чыгхатэхэм зи алыплэжыштыгъэп, ау джы къызнэсыгъэм ахэм узхэри, чылэхэри къягуаохэрэп, гъэбжъуи гъэ къэс къаты. Пхъэшхъэ-мышхъэ чыг лъэпкъыклэхэр джырэ чыгулэжхэм къыхахыным пае ижырэ адыгэ къужыларысэхэр агъэфедэх.

Ащ фэдэ къэбар гъэшлэгъонхэм ядэлухи, лэшэгъуитлү хъу-

Адыгэ къужыларысэм и Мафэ Мыекъопэ районым шыагъэунэфыкыгъ. Зеклонымклэ ыклэ зыгъэпсэфыплэхэмклэ Адыгеим икомитет зэхичэрэ лофым зекло хьызмэтшлэплэхэм ащыщ гъусэ фэхъугъ ыклэ ятлонэрэ илъэс хъугъэу ар тиреспубликэ щызэ-хэщэ. Руфабгъо ипсы-къефэххэм адэжъ мэфэкыр щашыныр хабзэклэ аштагъ. Ижырэ адыгэ къужыларысэ чыгхатэхэу лъагъу къушхъэхэм лэшэгъуитлүм ехъугъэу къащыкыхэрэм адэжъ ыпэрапшлэу дэклоягъэх. Нэужым бысымгуащэхэр зэнэкъокъугъэх.

гъэу къэклырэ къужыларысэхэм ялэшлугъэ ауплэкълум, зеклохэр къехьыжыгъэх. Зэхэщэкло хьызмэтшлэплэм ахэм шхыныгъо зэфэшхьафхэр афигъэхъазырыгъагъэх. Анахь бысымгощэ лэпласэхэм къужырэ зыдэлъ хъаку хьалыжхэхэр агъэжыагъэх ыклэ зэклэми ахэр ауплэкълугъэх. Урысыем ичлыплэ зэфэшхьафхэм къарыкыгъэ зеклохэр адыгэ къужыларысэм имафэ хэлэжыагъэх. Ятлонэрэ илъэс хъугъэу ар зэхэщэ ыклэ къызэришлэлэрэ хьаклэхэм ахэхьо. Гушылэм пае, мызэгъогум ащ нэбгырэ 200 фэдиз хэлэжыагъ.

Зеклонымклэ ыклэ зыгъэпсэфыплэхэмклэ АР-м икомитет итхьаматэу Къэлэшэо Инвер къызэрилуагъэмклэ, мы илъэсым иапэрэ мэхиз зекло нэбгырэ мин 92-рэ Адыгеим къэ-клуагъ. Гъэреклорэм егъэпшагъэмэ, пчъагъэр нэбгыри 9-клэ нахьыбэ хъугъэ. Адыгэ къужыларысэм, къэбым, хьалыжъом ямафэхэм нэбгырабэ къызэрашлэлэ. Этнографическэ зеклоным мыр илъэныкъу ыклэ ары анахъэу джырэклэ дунаим зыщызыушъомбгъурэр. Лъэпкъ зэфэшхьафхэм ятарихь, якультурэ, ящылаклэ цыфхэм ашлэнэу фаех. Адыгэ чыгыр ахэмклэ бай дэд. Арышъ, ащ фэдэ мэфэклхэр лъэпкъым икьэбар илотаклохэу мэхъух. Къужыларысэ чыгхатэхэр къызшыкылыхэрэ чыплэм еклöлэгъуаеми, цыфхэр шхьахыхэрэп, дэ-клуаех ыклэ къыклэлъыклорэ мэфэклыми Руфабгъо ипсыкъефэххэм адэжъ щызэлуклэнхэу луагъэ зэдашы.

ГЪУКЪЛЛ Сусан.

Сурэтыр тезыхыгъэр Тэу Аслъан.

Лэсэмэгухэм я Мафэ хагъэунэфыкыгъ

Ары, ащ фэдэ цлэ илэу лôфтхъэбзэ гъэшлэгъон щыра-гъэклокыгъ цыфхэм социальнэ фэло-фашлэхэр афэгъэцэклэгъэнхэмклэ Мыекъуапэ дэт комплекснэ гупчэм. Геронтологическэ (урым гушылэу «герон-тым» кыкылырэр «старец») программэу «Университет третьего возраста» зыфилорэм щыщ лэхъу «Гъэшлэгъоныр къытпэлагъ» зыцлэм къыпкырыкыхэхэ а лôфтхъабзэр нэжъ-лужхэм афызэхашагъ.

Адыгэ Республикэм лôфшлэ-нымклэ ыклэ социальнэ хэхьон-ныгъэмклэ и Министерствэ ипресс-къулыкъу къызэрэхигъэ-щыгъэмклэ, нэжъ-лужхэр щылэ-ныгъэм нахь фэгъэцэфыгъэн-хэм, ашлогъэшлэгъон горэхэм афэцэгъэнхэм ар фытегъэпсы-хьэгъагъ. лôфтхъабзэм нэбгы-рэ 38-рэ хэлэжыагъ.

Цыф лэсэмэгухэм ямызакъоу,

псэушхъэ «Лэсэмэгухэм» афэ-гъэхыгъэу гъэшлэгъоныбэ нэжъ-лужхэм а мафэм зэхыхыгъ, ахэм ящылэныгъэ щыщ пычыгъо-хэм ашагъэгъозагъэх. Ежхэ-ми алэ сэмэгухэм амалэу ялэм-клэ заушэтын альэкыгъ, лэсэмэ-гоу ахэтхэм уасэу зыфашы-жыырым зыкъегъэлэтыгъэным иамалышлôу ар щытыгъ.

(Тикорр.).

Дзыбэ Музафар лъэпкъым фэлэжыагъ

Кавказ заом ыпкъ кыкылыклэ дунаим щитэкъухьагъэ хъугъэ адыгэхэм янахьыбэм ятэжхэм ячлыгу ащыгупшэу зы мафи къякылугъэп. Ар адрэ зэо пстэ-умэ анахь кыхъэ хъугъэ, адыгэ лъэпкъым хьазабыхшо къыфи-хыгъ ыклэ гум имыкыжыын гугъушхо хэфагъ. Лъэпкъыр зэбгырыгъэкълугъ, хэгъэу зэфэшхьафмэ ащыпсэун фаеу хъугъэ. А зэо мэшлôшхом ритэкъухьа-гъэхэм Дзыбэ Музафар ятэжэ плашъэхэр ахэфагъэх.

Музафар Тыркуем къыщы-хъугъ, щлэпсэу. Ау ихэку, ятэжхэм якъоджэ гупсэ, икьошхэм, илъэкъ афырилэ шлулэгъум зыкыи къыкычыгъэп.

Илъэс заулэклэ узэклэлэбэжмэ, Музафар Адыгэ хэкум къы-хьан фимытэу хъугъагъэ. Ар зэрэмытэрэзым ехылапэгъу гъэзетэу «Адыгэ макъэм» тхы-гъэхэр къыхиутыгъэх. Ар зыпкъ кыкылыгъэ цыфхэм якъыл къакълум, егупшысэхыи, тэрэзэу зэрэмызеклуагъэхэр зыдашлэ-жыгъ ыклэ Музафар шхьа-фитэу, зи пэрыохъу фэмыхъоу, зыщыфэе уахътэм ихэку, ыкьошхэм адэжъ къэклон амал илэу хъужыгъэ. Музафар ынапэ зэрэкъабзэр Тхьэм нафэ къа-фишлыгъ. Мы лôфыр зэфагъэ хэлэу зэхэфыгъэ хъунымклэ зишуагъэ къэзыгъэклогъэ цыфхэм «тхьашъуегъэлэсэу» ясэлô ыклэ сафэлъалô псауныгъэ пытэ

ялэу, шлукылаплэхэу, хъярыр япчэлôу, насыпышлôхэу ады-гэ лъэпкъым бэрэ фэлэжъэн-хэу. Ахэр илъэсыбэрэ лэнэтлэ зэфэшхьафхэм алуыгъэхэу, Адыгэ Республикэм агу етыгъэу фэлэжыагъэхэу, цыф лужхэу Удыклэко Юр, Мырзэ Джан-бэч, Платэкъо Аслъан, Клермыт Мухьдин, ахэм анэмыклэхэри. Шôпсэух! Къыхэзгъэщы шло-игу дунаим ехыжыгъэ Емыж Руслъан мы лôфым чанэу зэ-рэхэлэжыагъэр.

Мы илъэсым игъэтхалэ Дзы-бэ Музафар иллакъоклэ къын къыфэкълугъ — ышнахыжъэу, цыфышлôу, цыф хьалэлэу Юсыф идунай ыхъожыгъ. Джэ-нэтыр Тхьэм къыритынэу, къэ-нагъэхэм хъярым фауээнклэу, гушлуагъор яунэхэм арымыклэу, ябôгу нэфынэ зэлпытэу, пса-уныгъэ пытэ ялэу бэрэ щылэн-хэу сафэлъалô!

Адыгэ лъэпкъым ыцлэ шлуклэ Тыркуем Дзыбэ Музафар щигъэлугъ. Ар ичлыгужэ имысми, илъэкъ уасэ фэзышлыгъэхэм ащыщ. Цыфхэм шхьэклэфэны-гъэу фашырэп чыг лъэпсэ пытэ фэдэу щыт, зилъэкъ шлогъэшхо фэзылэжыгъэ ллы цлэрылôу Музафар тарихым егъашлэми хэтыщт ыклэ нал-мэс-налкъутэу лъэпкъыр егъа-шлэм ыгъэшлэтыщт.

ХЪОКЮ Мусльимэт.

Адыгэкълал.

Ипсауныгъэ изытет пэрыохъугъэп

Сэкъатныгъэ зилэ клалэу гъэпцлагъэ зыхэлъ бзэджэшлэ-гъэхэр зезыхьагъэхэр мы ма-фэхэм полицием илофышлэхэм къаубытыгъ. Ипсауныгъэ изытет къызфигъэфедэзэ гъэпцлагъэ хэлэу пкыгъо зэфэшхьафхэр къытыгъуштыгъэх.

«Ыгъэпцлагъэхэм ащыщхэм къызэралорэмклэ, бзэджашлэр курэжыем исыгъ. Пкыгъохэр зыщэжхэу Интернетым тхыгъэ къызыгъэхьагъэхэм телефонымклэ ар адэгущыштыгъ. Залуи-гъаклэти ащэрэр къахыштыгъ, ахъщэр тхьамафэклэ аритыжынынэу ыгъэ-гугъэщтыгъэх, ау ар ыгъэцэклэ-жыштыгъэп», — къеты АР-м

хэгъэу клôц лôфхэмклэ и Ми-нистерствэ ипресс-къулыкъу.

Мыекъуапэ щыщ нэбгыри 9-мэ бзэджэшлагъэ адызэри-хьагъ. Ноутбук, фотоаппарат, автомобиль пкыгъохэр, квад-роцикл гъэпцлагъэ хэлэу къыз-лэклогъэхьагъэхэу ары зэрагъэ-унэфыгъэр.

Уплэкълунхэу ашыгъэхэм къызэрагъэнэфагъэмклэ, бзэджэ-шлагъэхэр зезыхьагъэр илъэс 23-рэ зыныбжэ клэлаклэу Мые-къуапэ щыщыр ары. Ар хэб-зэухъумэкло къулыкъухэм къа-убытыгъ, мы уахътэм зэхэ-фынхэр маклох.

(Тикорр.).

Процент 92,8-мэ загъэпсэфыгъах

Мыекъопэ районым ит лагерхэм яяпллэнэрэ зыгъэпсэфыгъо чэзыу макло. Зыгъэпсэфыплэхэу «Горная», «Лань», «Предгорье Кавказа», «Зуб-ренок» «Шапсыгъ», «Кавказ», «Турист», «Горная легенда» ыклэ «Город мастеров» зыфилôхэрэм клэлэцыкылу 1500-рэ ехъумэ защагъэпсэфы ыклэ япсауныгъэ ашагъэпытэ.

Адыгэ Республикэм лôфшлэнымклэ ыклэ социальнэ хэхьоныгъэмклэ и Министерствэ къы-зэритырымклэ, 2013-рэ илъэсым Адыгеим щып-сэурэ клэлэцыкылухэм языгъэпсэфын зэклэмкли сомэ миллион 205,3-рэ фэдиз пэлуагъэхьанэу агъэнэфагъ. Гъэрэкло елытыгъэмэ, ар мил-лиони 6-м ехъуклэ нахьыб.

2013-р къызыхьагъэм къышыублагъэу нэб-гырэ мин 19-мэ загъэпсэфыгъах (джырэ уахъти зызыгъэпсэфыхэрэри мы пчъагъэм хэт). Ар агъэнэфэгъагъэм ипроцент 83,5-рэ мэхъу. Джаш

фэдэу щылэныгъэм чыплэ къын ригъэуцогъэ ныбжыкылэ 10719-м загъэпсэфыгъ ыклэ япсау-ныгъэ зэтырагъэуцожыгъ. Гъэмэфэ зыгъэпсэ-фыгъо лъэхьаныр пштэмэ, агъэнэфэгъэ пчъагъэм щыщэу джырэ уахътэм нэбгырэ мин 14,5-м за-гъэпсэфыгъах, ар процент 92,8-рэ мэхъу. Пстэ-умкли 2013-рэ илъэсым клэлэцыкылу 22912-мэ зы-гъэпсэфыплэ лагерхэм яклöлэнхэу агъэнафэ.

Клэлэцыкылухэр мэфэ 21-рэ лагерхэм ащы-лэщтых. Ахэм ягъэмэфэ зыгъэпсэфыгъо уахъ-тэ гъэшлэгъонэу зэрэзэхэщытим, шуагъэ къы-зэритыштым, япсауныгъэ зэрагъэпытэщтым ыклэ ягушхъэбаиныгъэ зэрэхагъэхьощтым фэшлэ зи-шуагъэ къэкlorэ культурнэ-джэгуклэ лôфтхъаб-зэхэр афызэхашэх. Шапхъэхэм адиштэу ма-фэм тфэгъогъоу агъашхэх, чэзыу-чэзыоу эк-скурсиехэм, хы Шуцлэ лушъом ащэх.

(Тикорр.).

ЛЪЭГЪО НЭФ

КІЭСЭБЭЖЪ Къэлъан

Усэхэр

АДЫГЭМЭ
САХАГЪЭЛЫКЫ

Шъухэт шъо, адэ, зызгъэадыгэхэр?
Сыд пае ренэу шъунэгү чъэклыгъ?
Адыгэ шэнхэу шъузэрыпагэхэрэр
мэз лалчъэ нэфмэ бжъэу япчъэклыгъ.

Уагъэгущыларэп. Пшъхъа уагъэлэрэп.
Узфэе хъабзым кыдэуджыцтых.
Зэкlo ежъагъэу ахэт —
чэц къэтрэп, —
зынэ кыкlotэу тызыхъаджыцтых.

Джынабытыцтых. Бащи алагу.
Былымы пашъэр дащы тицагу.
Агу кытфильпэр Тхъами ышлэжърэп.
Адыгэ шыпкъэм тэ тлвы ышлэжърэп.

Адыгэ пшъашы сшыгъэ къэцэн.
Адыгэ кlалэу джэгу сыкщэкloкly.
Адыгэ паломы пчэгу сырицэн.
Сибжъэ латыклэ шъхъа рызэкloкly.

« — Тыадыг!» — алозэ, лъапэр ра-
гъанэмэ,
япартбилети сынэ кыкlалы;
сыжэ lуаутэу исых сакlyу, —
орэлъэрыхъах сыкзэтрагъанэмэ!

« — Тыадыг!» — алозэ, ра хыкумэшлмэ
непэрэзымафэм загъэнэшлошлмэ,
лъэккым фэшлпхъэмкlэ —
lапэо-лъэпаох;
гукlэ кысэтlэх, «сэгъэлъэпаох»!

Ежмэ зыхабзэ сыхэку «щагъэпсышъ»,
ныбжърэм фэмьдэу
зы тыгъэ «къепсышъ»,

lупшlэ сагъэшl-гуцэ нахъ,
хэт сымадж? —
сыадыгэшэу сыларгъэтэдж.

Ащыц сылукlэмэ, сымыгушoжы.
(Кыскlэо фэд шlомыкl мэшloжы.)
Хъагъу-шъугъу лыхъумэ яжэдысыгъ:

« — Хэт мыадыгэу чылэ дэсыгъ?»
Хэт иджэнаклэ ахэр чlэкlyгъэх?
Хэт зыкlэхэхрэр икъун хъазаб?
...Тыдэ улплагъэми щылэр шъузаб, —
гъыжъэ зышлрэ ллакъомэ
анэгү чъэкlyгъэх.

Шъухэт шъо, адэ, адыгэ псэ тlэкlум
бгъэжыпэ чанкlэ шъухэмыlомэ;
шъо шъухэмытми адыгэ цlyкlум,
ышъхъа ифедэ ра гурымыlомэ?

Ашlэ боу шlущэу силоф а зылорэмэ:
ра сыадыгэу сэ сыкъэхъугъ;
ау, мыадыгэу «Сыадыг!» зылорэмэ,
сиадыгагъэ агъэунэхъугъ.

1966-рэ илъэс,
Мыекъяуапэ.

ТЫГЪЭ КЪОХЪАПІЭР
ЗИТЭМЭ
ПШЪЫГЪ

Гъэтхэпэ тыгъэм кыгъэушыгъэ
чlyгу чlэпцlэ нэзым цуабзэ рысэщэ.
Зынэгү ар кlэтым кысыхыгъэщыгъэ
лlyгъэу сфильэгъурэм жвы кырысэщэ.
Дехъакl силэхэп: коцэу гъэтхасэм
илуплэ пасэ гулэу кыхэкly.
Зегъэлъэккымэ натрыфы хъасэм.
Иосэпсыцэмэ шlонэкl зэпакly.
Спсэ пызыгъэтэу тхъожъые лъагэм,
Бгым кытыринэрэп мыжъогъэ чlyгу;
губгъокlo чаныр шъолъыры пагэм
ра кыкlэлъыплъэмэ, селажъы сыгу .
Тыгъэ къохъапlэмкlэ кыкlyжърэ бзыум
Итэмэ пшъыгъэ гъурзэу пышлагъ:
Шъофым lахъогъоу итмэ улэум
хахъо къаретмэ, сифедэшлагъ.
Сихэтэрыкlмэ адыгэ чlyгур
зэрылэжъышъурэр къаушыхъаты.
Сыдэу ар пшъхъапа зыкlэты нэгүр, —
тыгъэм инурэ сегъэрэхъаты.

1959-рэ илъэс,
Пщыжъхъабл.

А, ЗЯНЭ ТХЪЭН

Сигъунэгъоу Ехъулэ Хъасан, имыкъу-имыныр зыпэкlэкlyгъэ
лlyхъужъым, lэкlyб хэгъэгү кызэрыкlyжыгъэр щытхъугъэкlэ
фэсэлъэгъу.

2013-рэ илъэс, Нэгыежъхъабл.

А, зянэ тхъэн!
Узэрильэгъоу,
укызыхэкlyгъэр
шъхъам
кlэпlэстхъэжы.

Ыгурэ
ышъорэ
къахэщрэ
мыгъоу
узlакlэлъыгъэр
непи мэтхъэжы.

лlэшlэгъу пчъагъэмэ — агучlэ лъапсэу,
кыыщыздепхъакlрэм итыгъэ -
тепсэу.

Тхъэжыныных
уичlyгу ичъыгъ
ищыгъэхэр,

огум едысхэу
хым
зэпращыгъэхэр.
Алотэжыныных

хылушъо къалэхэу
Шъэч, Адлер, хымкlэ —

— плъэрэ Шloикъом,
джы кызынэсыгъэм —
Туапсэу

псэныкъом...

анэгү кlэкlyжыых
къошъоф гулалэхэу...

Бгымэ
ос палор
ащымыфэжъэу

якуо макъэ
ошъогум
дэкly:

— Шыкур! Адыгэм
зызэрыгъэфэжъэу

(ра зэдэлужъэу!)

псэун елъэкly...

Бжъэдыгъоу

кlэмгуем ар
теуlожъы,

зэщыгушлукlэхэу зэгурэложы

илуры-лубзи — адэ! —
ыгу

тефэ...

Тэри тэгyла. Зэтэгъэзафэ.
Ар гъонджэнджыпхъэкlэ кыххэзыхыгъэ
хэгъэгү жъалымыр ра зэхэпатэ.
Дэпкы дэльхъажъэу тпсэ lузыхыгъэ
непэрэ «русисти» къэшъхъаубатэ.
Пкlэнчъ тэ дгъэшlагъэр

тызэхэмыхъажъмэ.

Тызэмыдэлужъмэ

тыадыгэжъэп...

Пыйкlэ тыхихэу

лъэпкъ
кытщэхъажъмэ,

Ельцин илlyгъэ

тырыпэгэжъэп:

— Ярэ! адыгэмэ хэгъэгү тыгъэлс, —

ар къэзылуагъэр хэт иш чэпэлс?

Империиер зыеу щылэм ынэлс

ра кlелъэкlyкly:

рачрэр

ыльапс.

Сэри бзэгү сехы...

— Фэсыжъ-апщ! — зылорэмэ

зэращымыщыр

зымыгъэшlагъорэмэ ра ясатыр

хэт Кlэсэбэжъыр,

усакloу зилэжъыр

къэзэрэугъоижъмэ,

шыкур,

батыр.

Щиз зыхэхъон!

Бгым

екlурэ лъагъоу

джыри зеохъэ

лъэпкъ

ипlэстапхъэ.

А, зянэ тхъэн!

Узэрильэгъоу,

укызыхэкlyгъэр

ышъхъа

кlэпlастхъэ.

БЛЭГЪО
ХЭЩЫПІ

Пшlэн умышlэжъкlэ укlyагъэп,
пыищэм пко кылуагъэп.
— Зыухъумэжъ,... — еlо Хыисэм,
кызылэпырэкly коц хъасэм.

Хэт кыыритыгъ ащ lизын?
Цlyф ыпсэ ра lуигъэзын?
Зэо пчъэлүшъхъам ежъ техъэ,
Хъадэгъур жъым кышъхъарехъэ.

Ау икlэщыгъу тыгъэм ыпсэ, —
уц лъапсэ блэу щетlысэхы;
лагъымэу ра ипсэхэхы,
гум инэфынэ фэупсэ.

Ар хъун шъхъаубэагъэмэ,
адыгэ кыххэмыкlyгъэмэ:
— Щэрджэсы кlалэр хъэтагъэмэ,
къэкlонгъа мыщ нэс?
Нэмыкlyгъэмэ,
олахъа— lашэр иблатэу,
ятэ иунэ исынгъэм,
бгырысмэ ашlэгъэ хатэу
Чэчэн хэгъэгү нэмысынгъэм.

— Агъэкlyагъэти, адэ, къэкlyагъ.
Зыфэсакъыжъ,... — кыралуагъ.

Хагъор хидзагъ коц хъасэм.
— Блэгъо хэщып! — еlо Хыисэм.
Пшlэн умышlэжъкlэ укlyагъэп,
пыищэ ра утекlyагъэп.
— Зыухъумэжъ,... — еlо хъацэм,
кызыхэкlyгъэр фэд пацэм.

1996-рэ илъэс,
Мыекъяуапэ.

КЪЫСЭТ, ЛОЛ,
УИЛЪЭРЫЧЪЭ

— Тэ ууцугъа, о ?
Зыплыхъ. Далo,—
чъылабжъэу Лолэ мэдаo.
Ау, зыфэзгъазэу,
есэлo:

— Сызытеуцорэр слъэгъурэп.
Зэкlэри — мылэу цlэнлъагъо.
А, сызшъхъащытыгъэм,
псыхъоу

зышъхъашъо щтыгъэм,
зыхэзгъэнына
итхъагъо?

Сытет.

Чъылэм

сегъэпкlyкlэ.

Ар пыс,

Лол,

уикупыкlэ.

Джа, мыщтыгъэ чlапlэм,

гъэрэ —

помидор шlапlэм,

зылуезгъэлъасэмэ

епlы, —

мыхъункlэ

угу

сымыгъэплы.

А псыхъом

шъофэу

жъыр рэчъэмэ,

кыисэптын-гуа, Лол, уилъэрычъэ?

Пщыжъхъаблэ

кlалэу

изакъомэ,

ачlэсэгъалхъ

слъакъомэ.

— Тэ ууцугъа-дэ, о ? —

нэбгритlум

тызэгурэлo.

Сэхъыри Лолэ ипало

пишыхъау,

чъылар тет

залo.

1954-рэ илъэс,
Къэбыхъабл.

ЛЪЭГЪО НЭФ

ГУКЪЭКЫЖЪМЭ
зызафэбгъазэкӀэ, угуки
пшъхьэкӀи сабыигом зыфэпщэ-
ижьэу бэрэ кыхьэкӀы. А пӀальэр
бжыхьэпэ мэфэ фабэ фэдэуи
уапашхьэ кьеуцо. Зэрэхьурэри
ары, гъемафэм жьоркьэу, мэфэ
кыхьэхэу пшъхьэ зыдэп-
хьыжыщтыр умышӀэжьэу гур
зыщыуцорэм ыуж кӀэкӀэу бжы-
хьэ мэфэ гоxxхэр кыкӀэлъэ-
кӀох. ОсэпсыкӀэ гъэшъокыгъэ-
хэу, пхъэшхьэ-мышхьэкӀэ гъэ-
баигъэхэу. А пӀальэм ехьулӀэуи
дунаим итеплӀы зызэрехьокӀэу
еублэ.

Гъэмэфэ мыухыжымрэ ащ
итыгъэнэстыррэ агъэпкыгъэ ду-
наим, пкӀашхьэхэм зыкӀэшлӀэжъ
горэ кӀахэтэджагъэм фэдэу,
ашъохэмкӀэ зэпеохэу, зэнэкьо-
кьум зэльештӀэх. Тыгъосэрэ ду-
най пкӀыгъэм, мафэу Тхьэм
кыхьырэм зызэблихьэуэ, гъо-
жыыр — гъожьэу, тхьоплӀыр
— тхьоплӀэу, пльыжыыр — пльы-
жьэу кызызэпшӀэтых. Ары, бжы-
хьэр дунай дэхэ кьордыеу шымы-
тэу дунай бай кызызэхьэухьэ.
Хатэхэр ушъагъэхэу, чыгхэр
дэрмэнхэу, ар имыкьоу, пӀаналъ-
эм зыбгъазэм, маз гъунэхэр
бгъэбысымыхэм ащыбгъогъэ
пхъэшхьэ-мышхьэхэр хьалэлэу
къащэйхэзэ, узымыгъэшлон, узы-
мыгъэлъэплӀэн ахэтэп.

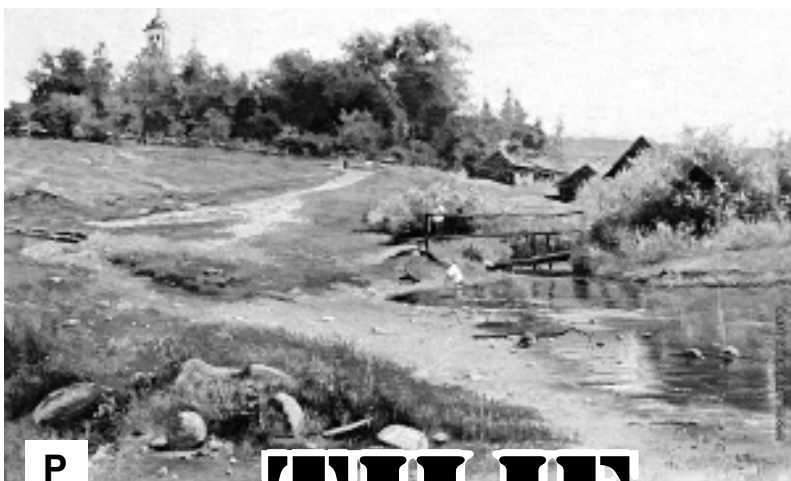
Бгъэшлагъоми хьунэу а лъэ-
хьаным тикой адрэмэ анахь
бгъуагъэмэ ащыщыгъ. Сабыигом
язакьоу шъофышхом тезэрэгъа-
фэщтыгъэхэп. Нэнэжъ лъапӀэхэр
зэрымыс унагъо хэсыгъэп пӀо-
ми ухэукощтӀэп. ТэтэжхьэмкӀи
Тхьэр кытгъэшлӀушлагъэу щытыгъ.
Гъунэгъу шыпкьэу щысыгъэр
ПӀэкӀэшхо Исмахьил, зэрэчылэу
щагъэнахьыжъэу упчӀэжыгъушлоу
щытыгъ. Тишагу удэплӀэу, пчъэ-
лӀушхьэм узэрэтэтэуи, шъофы-
шор нӀплӀэгъукӀэ зэпыпчымэ
нэгум кыкӀидзэрэр сятэжъэу
ТӀэшъу Мыхьамодэ ихапӀ.

Тэмашхьэм щыщыгъэх Кобэ-
щыч Хьаджэр, Гъэгушложыкьэу
Ахьмэд, Бирамыкьо Исхьакъ,
Байбекэ Исмул, нэмыкӀхэри.

Непэ фэдэу сынэгъу кӀэт жы-
гом игубзыгъагъэ кӀахэщэу,
яшхьэлъытэжъ нахь шъуашло
кышӀыхэу урам гъогур зӀлӀа-
уытыгъэу, мыгузэжъуахэу,
сэмэргъээр кызыхьэхэр гуш-
лӀэхэр зэфадзыжыыхэзэ тэма-
шхьэм кызызэрэтэхьажыщты-
гъэхэр. Зэгорэм ПӀэкӀэшхо Иляс
адрэ ицӀэджэгухэм кызылӀэ-
джэжым, лыжышым ащыщэу
зыцӀэ кырилуагъэр язэрэмы-
гъашлӀэу зэдырагъаштэу зэрэзэ-
бэнэкӀыжыгъагъэхэр а охтэ
шлагъом исурэт мыпкыжъэу са-
пашхьэ бэрэ къетаджэ.

Хабзэ хъугъагъэ а Илясхэр
зэхамыгъэкӀокӀэнхэм пае шхьадж
ыцӀэрэ ыльэкъуацӀэрэ зэпыгъэ-
щагъэу къэлогъэныр.

ЗэдгъэпшӀэхэ хъумэ, зигугъу
къэсшырэ Илясхэм ятеплӀэкӀи,
яшӀенкӀи зэфэбгъэдэн ахэтыгъэп.
Нэчэс Иляс нэм кӀэс зыфа-
лорэм фэдагъ. Шъабэу гуш-
лӀэу, ишӀэн пӀэшлукӀожьэу сэм-
мэргъээр къебӀэкӀэ, кылорэр
зӀлӀапахьыжъэу, джыри кызыдэ-
кӀыштым ежэхэу щытыгъ. Шхьац
башэ темытыжъэу, лъхьэнчэ зэ-
хэушъагъэу, нэгущлоу кыппэ-

Р
а
с
с
к
а
з

ТЫЕ ИМЫЕХЭР

гъокӀэу, игупцӀэнэ-хьалэлыгъэ
пае зигугъу къэсшырэмэ а зым
инӀплӀэгъу сыгу кынагъ.

Ащ елытыгъэмэ, Дахьу Иляс
ищыгъэу, лъагъу зэтэгъэлсыхьэ-
гъагъ. Гушылэм осэ лъапӀэ фи-
шыщтыгъэу кыкӀэкӀын, илыгъэу
гушылэу къэсшӀэжырӀэп.
БрантӀ Иляс, мыльэгэ-мыль-
хьэнчэ ныбэшъоу, губжым хэ-
мыкӀыхэу, ащ пае тэмашхьэм
тес цыкӀлӀхэм зыщыддзыеу сыгу
кынагъ. ПӀэкӀэшхо Иляс лыжъ
кызызэрыкӀоу, адыригъэштӀаным
дэмыгузажъоу, ежъ ишъэф горэ,
ишӀэ горэ зыдильгъ зэпытыщты-
гъэ кысшӀошлы.

Бэшлагъэу блӀкыгъэхэ кӀэлэ-
цыкӀлӀгъо ильӀсхэр сыдэу гъэшлӀэ-
гъон дэдэу зэхэгъэщэгъагъэхэ»
сӀоу мызэу, мытлоу чыплӀэ сефэ.
Нахьыжхьэм яунашъохэр ушхьа-
гъу лъымыхьужыхьэу гъэцӀэкӀэ-
гъэнхэм ыуж нахьыкӀэхэр итыгъэх.
Ащ кыкӀэкӀорэ лӀэжыгъэм тя-
нэхэм, тянэжхьэм тэ, цыкӀлӀ-
хэм, тыщагъэгъушлӀу, тина-
хьыжхьэр рагъэлъэплӀэжышъоу,
ежхьэм ашхьэкӀэ лытӀэныгъэр
далӀэжыжъэу дунай хьалэмэ-
тэу гъэпсыгъагъэ.

Сиакъыл кызыщыкӀуагъэм
кышыублагъэу зифэбэныгъэрэ
зӀлӀэшлӀгъэрэ сыгу имыкӀэу кы-
нагъэмэ ащыщыр тигъунэгъу
шыпкьэу, БрантӀмэ яныоу Тый.
Ар шъэбэныгъэрэ лӀсэныгъэрэ
кызызэбӀэкӀэу, гупшысэ куумэ
ахэмыкӀыхэу, лофы алуагъэмэ,
емызэщыжъэу зэрэщытыгъэр
хэткӀи нэфагъэ. Ынапэ уклӀплъэу
уинӀплӀэгъу зэтэфэмэ, гушлор
кыкӀэкӀэу, кызызэрӀпукӀагъэм
ыгъэчэфэу кыпщигъэхьуныр
фызэшлӀокӀыщтыгъ.

Маз тырачымы, садыжыр
агъэкъэбзэжымы пхъэ угъоякӀо
тянэхэм бэрэ тызыдащэщтыгъэ.
Ӏэтэ-Ӏатэу чыгъ лъапсэхэр, къу-
тэмэ кӀакохэу зэтэтэкъуагъэ-
мэ Тые иер зэгъафэу, егъа-
шӀэм цылышӀтым фэдэу, дахэу
зӀкӀужьэу, лъагъу дэфыагъэу
кӀахэщыщтыгъэ. Кур къэуушъэ-
нышъ, кыхэпщыжыным пае
благъэу уекӀолӀштмэ Ӏэрыфэ-
гъу шыпкьэу ыгъэпсыщтыгъэ.

Лофы алуагъэмэ пшъыныр зы-
щыщыр ымышлӀэу, зышхьасы-
жыныр иджагъоу нью ӀӀпкӀэ-
лӀэпкӀагъ Тые. НэшӀпӀэстэ шъо-

пӀокӀэ-лукӀыхьэу нэжъ-лужъмэ
якӀэсэ шхыныр фэбагъоштыгъэ.
Мзэкъэб пасэу зигугъу амы-
шыжырӀэр, зӀкӀэмэ апэу Тые
зэрэбгъотылӀэщтыр зӀкӀэми ашӀэ-
щтыгъэ. Зыхахьэрэри умышлӀэ-
гъоу, кызыхьэкӀыжырӀэри умыш-
лӀэу, хатэр икӀолӀэ дэдэу къэ-
сшӀэжы. ЫлӀэжырэ хьасэхэм
уцыжъ ахэмыгъотэщтыр хэгъӀкӀи,
иабанэхэр бзыуцыфым фэдэу
гъэшӀэбагъэхэу, хэгъэунэфыкы-
гъэхэу, телӀэтыкыгъэхэу щыты-
гъэх.

ХэтӀэлэжыныр имыкьоу, уц
Ӏззэгъуми хэшылкӀ афырилагъ.
ЦӀэузым симыгъэпсэужьэу, си-
джэгуни, сибзэджэни сщыгъу-
пӀэжыгъэхэу чыплӀэ сызэфэм,
сянэжъ Къарэ сызыфищэгъагъэр
Тый арыгъэ. Лофэу зыуж итыр
щигъэзыи, ишлуагъэ кызызэрэ-
сигъэкӀыгъагъэр сыгу икӀырӀэп.

Ащ нэмыкӀэу пхъэшхьэ-мы-
шхьэ упкӀэтагъэхэр хэтэ пчэгъу
тыгъэуапӀэхэм ащигъэгъуныр гъу-
нэгъу ньюм ихэбзагъ. Пхъэгъуль
зэхэгъэжыгъэ кӀэгъэкӀыгъэр
пӀуакӀэу пхъэмбгъум шызефа-
гъэу, чыплӀэ-чыплӀэу тыгъэм ри-
гъэу бэрэ щыплӀэгъуштыгъэ.

Чъэпыогъум ыкӀэхэм щаублэ-
ти, лоф мыухыжыр щагъэзыеу,
мэфэ гъэнэфагъэм тыраубытэти
нью куп, сабыихэр къятэкъо-
кыгъэу, пхъэшхьэ-мышхьэу-
гъой мзышхо кӀонхэу чылэм
дээрэщыщтыгъэх.

ПӀанальэр зэпытчимэ хьотэ-
бгъу зедгъэшлызэ, СӀэлмэн иль-
мэйджъ тыкышӀыжыгъыти, Псы-
цугъольпылэм тыготэу Хьапакъэ
ипсынӀэкӀэч тызынэсыкӀэ зы-
щыдгъэшъокӀыти, мзыбгъум зы-
щиттэкъухьэщтыгъэ. Уахьтэм
елъытыгъэу заер — заеу, хьа-
мышхлӀунтӀэр — хьамышхунтӀэу,
ари пльыжъа, шлуцӀа, хафа, Ӏэ-
шуа — зэтэфыгъэу хьойгъэх.
Зэрыджаер ЛӀэбэжъ гъунэ шы-
нахьыбэщтыгъ. Мые-къужьаехэр
мзычӀэгъэ зызыпшыхьэкӀэ мӀокӀэ-
мыкӀэ кышыуагъэхэу щыплӀэ-
гъуштыгъэх. Ахэм занкӀэу тара-
щӀӀэщтыгъэ гъуазэхэу зыуж ти-
тыгъэхэм. Ащ фэдэ мэфэ ошлӀу
дахэхэм зӀкӀэ пльэгъурэмэ уагъа-
тхьэу, гум гушлуагъокӀэ къетэхэу
дунаим итхьагъоу зыхапшӀэрэм
кӀокӀэ мыухыжъэу кыпхилхьэ-
рэр бэрэ кызыдеохьакӀы.

Мафэм зызэриджэжъэу, зы-
зӀблӀэхулау щытыгъ. Зэм тыгъэ
нэгущло зыкыыригъэшлӀэу, тешла-
гъэ щымылӀэуи ошӀопщэ нӀпэ
шхьуантӀэуи кызызӀкӀэу.

— Гъэмрэ кӀымрэ непэ зэхэ-
кыштын, — зэфадзыжыщтыгъ
бзылыфыгъэмэ.

Сыдэуштэу мафэм зишыгъэ-
ми, цыфхэм ялоф зэпамыгъэу,
ашхьэ къамылӀтэу зэрэгъуае-
щтыгъэхэр къэсшӀэжы. Мэфэ
благъэхэм чыгукӀэр кӀажьукӀы-
нэу къэбар зэрэхэщтыгъэ. Ащ
ехьулӀэу пхъэ лъэпсэ гъэстыгъо-
шлӀухэр маз течыгъакӀэм зэрэ-
щаугъоитхэм цыфхэр дэгъу-
зажъоштыгъэх.

Мэфэ зэокӀылэм сянэ гумэ-
кыгъоу зыхидзагъэр синэрылӀэ-
гъу шхьаеу, зэхэсфыныр сфэу-
кӀокӀырӀэп, зыкӀэгъулапӀэрэри кызы-
гурылорӀэп. Пшъыгъаер кысте-
кӀоу фэмыф гъэпсыкӀэкӀэ зысэ-
гъазэ.

Мафэр губжыпагъэу пӀона,
хьауми цыф шогъэнагъэм кы-
дӀэджэгоу пӀона, сыдэу щытми,
бзылыфыгъэхэр къэбырсырыгъэх.
Хьурэм ашхьэхэри къаригъэ-
пхьотагъэх, лофыри аригъэбгы-
нагъ.

— Модэ мо къаклорэм
шъуепплӀ! — ащыщхэр къэкууа-
гъэх.

ЗӀкӀэ зэхэзыхыгъэхэм ашхьэ-
хэр зы бгъумкӀэ агъэзагъэх.
Гъошъу чыжъэу, ошӀопщэ шлу-
цӀэхэр зышхьарытым сэри сӀ-
плӀэ, ау зи ислъагъорӀэп, сшӀо-
нӀкӀ, сшӀозэщыгъу. Зы нӀбгырэ
къэмынэу зӀпӀэдэжыыхэзэ зэ-
фачӀэхэу, ошӀэ-дэмышлӀэу гузэ-
жыогъу хэфагъэхэу сӀлӀэгъух.

— Ощхышхо къӀэкӀо!

— Къэсыгъах! — зэхэсэхы.

Ощхыр уашъом кызызэрехы-
рэр дэгъу дэдэу сӀшӀэ, ау дӀ-
плӀыехэрӀэп чыжъоу маплӀэх.
«КъӀэкӀо», «къэсыгъах», — алошъ,
зэпагъэурӀэп. «Лъакъо кӀэт хъу-
гъа, зыгорэм кыкӀынышъ, чы-
шхьхэм кырыкӀонышъ, кыт-
фӀокӀонэу?» — сӀгъэшлагъо.

УпчӀэу кысфэтэджыхэрэм-
рэ нэфапӀэу слъэгъурэмрэ са-
хэгъошыхьанэу сыфимыфэзэ
сянэ сӀапэ пытэу еубытышъ,
Тые ипхъэ зэгъэфэгъэ лъагъу
дэфыагъэмэ елъӀокӀоныпӀэзэ
акъогъу зытегъэшлы. Кызыщи-
хыгъэ плащыр тӀуми шхьары-
хьон кытфишлынэу игъо фи-
мыфэзэ, апӀэрэ ошхьцӀэхэр кыт-
шхьарэфэх. КӀэкӀ дэдэу, чылэ
благъэу кӀэлъагъоштыгъэр хэ-
мышыкыжъэу, ошхьшхо кыт-
шхьарэуцо... Сянэ тхьэлӀэу-
хэр кӀелупчӀэпчых: «Я Алахь,
я Алахь, тыщыухьум. Ыцыпэ
уубытымэ удӀкӀоен!» Шыблэ мѐ-
къэ гъумэу ошӀогум цыгъуагъо-
рэм тхьэлӀэлур хыригъанэрӀэп.
ПчыкӀэр къэхьопскы пӀэпчъ нахь
пытэу сызылӀкӀеубытэ. Зызы-
мышлӀэжъэу къегъольэхыгъэ ош-
хым сегъатхьэ, лоф зэщыгъор
тыгъэбгынагъэшъ, сыфӀараз. Анахь
сшӀоигъор сянэ фит сишӀэу
ошхым сыхитлупшыхьанэу ары
шхьаеу, сигухэлъ кышлагъэм
фэдэу пытэ дэдэу силыгъ, кыс-
хэгъэнагъ. О сидунай, о симаф!
Сабыи акъыл кӀакоу ным ила-
плӀэгъу зышлӀохылагъэр псын-
кӀэ дэдэу блӀкӀи, акъыл гъушъы-

гъэр кызызэсым, ным ижъау сы-
зэрэфэныкьо зэпытыр гужьау-
гъэу кыдӀэкӀуагъ. Амал закьо
горэ джы фэзгъотыжыгъэмэ
згъэзэжынынешъ, сянэ ылаплӀ
фабэ тынчэу, чэтыхьый пӀонэу,
сычӀэгупсэфыхьажыны.

Мѐкъэ чанкӀэ тызӀпӀэдэжыжы-
мэ, нӀплӀэгъукӀэ тызызэшлӀокӀо-
дыкӀэ, джэрпӀэдэжъэу маз бы-
рабэм хэткӀлӀухьажырэм тызѐ-
фищэжъэу мэфэ зэпычыым зӀп,
тӀоп кызызэрэхафэщтыгъэр. Шы-
пӀаным тигъэуцагъэу, тыбӀлэрэ-
гъыгъэу е пӀальэр къэсыгъэу
зыщалытӀэрэм, «Бисымлахь
горэ тӀэжыгъэлоштыба» алоты,
шхьадж гъомылэу кызыдыри-
хьыжыагъэр зы Ӏанэ хъужы-
ти, зэдашхэм итхьэгъуагъэрэ
иӀэшлугъэрэ зэдӀдгъэунэфы-
щтыгъэ.

Уахьтэр пчыхьэм зыфаклӀо-
кӀэ, гъэнэфэгъахэ хъугъэ пӀа-
лӀэм зыкӀагъэшъыпкьэжъэу,
пшъэрылӀ зыфащыгъэу хулыфы-
гъэхэр ку зӀкӀэшлагъэкӀэ кыт-
фэсыщтыгъэх. Ахэр аушъэхэ зы-
хукӀэ, Ӏальмѐкъ ушъагъэхэр
къезыхьыжыагъэхэр тѐфэхэмэ,
сэмэргъӀэкӀэ адӀхьашхьэхэмэ,
шыкуауу кытпӀыкӀуагъэхэм «мы-
заулэр къаиыгъагъа?» кызыха-
гъӀэулкызэ, тыкӀаугъоижытыти,
чылэм тыкӀащэжыщтыгъэ.

Бжыхьэр текӀэу ос тӀэкӀу зѐ-
рилъасэу, псыхэр апӀэрэ чыӀэм
кызызэригъӀэхэу зыщыригъэ-
жырэ лъэхьаныр кызысырэм,
нэгущылаплъ тыхъужыгъэу щы-
пӀэ-мыл пӀокӀэ махэмэ тыгуӀзэ
тязэрэгъӀуштыгъ. Джащыгъум
джэгуным тыхилъэсагъэу, па-
хьэр тшъхьарихэу дунаим ты-
темыфэжъэу зыщыхьурэм, шъэ-
бэ-шъабэу лӀушхьыпкыкызэ Тые
кытхьахьэти, цѐф лӀгъэ куум
шхьарыщэу, пхъэчаишхьхьэр
зӀлӀызыштӀэгъэ мыл макӀэм
щыц такъырхэри дыхьэлъыжъэу
мые гъэшлӀолугъэ ӀэшлӀу дэдэхэр
гъунэгъу ньюм кытфищӀищты-
гъэх.

КъэсшӀэжы мафэ горэм ПӀэ-
кӀэшхо Илясэу, мѐкъу зэхы-
гъо онтӀэгъур зыплӀӀэу игъэуа-
гъэу кыырихьылагъэм, фӀэкӀэ-
щыгъоу кохьокӀэу ыльӀэкӀэн кы-
блӀэкыштыгъэр чыгу щтыгъэм
тыригъэуцуи, ащ зызэрэфигъэ-
зэгъагъэр.

— Алахь, Алахь, Тый. Уимые
ӀэшлӀухэр мѐкъуогъум кысӀэ-
кӀэфагъэмэ, джы сылӀалоу
сыхэтэныгъэу... — ылозэ, зэ
хӀэбагъ, тӀо хӀэбагъ цѐф лӀгъэ
дэрмэным.

— УихьалӀ, Иляс, уихьа-
лӀ! — макӀэу кӀэгъушлукышты-
гъэ ньюр.

Бжыхьэ мэфэ дахэхэу зи-
пӀальэ икӀи тчыгъупшэжыным
факӀоштыгъэхэр кӀэщыгъохэу
ӀэшлӀгъэрӀэкӀэ гуфӀэбэныгъэрӀэкӀэ
кытфызӀэкӀыгъӀокӀожыныр иама-
лыгъ нью ӀӀпкӀэ-лъапкӀэм. Гушылэ
лые ыжъ кыдӀэмыкӀэу, шлу зы-
фишлӀэрэм нахьы ежъ игущло зѐ-
рӀпӀэшлукӀорӀэр Тые кыхьэщэу,
ыгукӀэ зэрӀтхьэрэр гъуащӀыт-
гъӀэп. Ащ имые ӀэшлӀухэр мѐ
къодыеу къапыхьырым уретхьэ-
кӀэу, цыфмэ агу рыхьыпӀэщты-
гъэхэм сикӀлӀэщыкыгъом иджэ-
нэт дунае сыхашӀэжъэу сыгу
бэрэ къӀэкӀы.

ХЪУАЖЪ Рѐмззан.

ЛЪЭГЪО НЭФ

Новелл

ЛАКЫРБЭ Михаил, абхъаз тхакIу

ШЭКИО бэлахъэу Багапшъ Керим къуаджэу Латэ щыпсэуштыгъ. Ар кIэлэ гушхоу, нэмыкIхэм къадэ-мышхурэри кыдэхъоу, ежыри ащ ры-гушхоу щытыгъ.

Зегорэм ар къушхъэм щышаклозэ, шыхъэ Iэл горэ кыулыкIыгъ. Ащ ыпакъо-хэр сэнэшхъэ бжалэклэ пытэу зэты-рипыхъэхэи, кылыпэшъуэ, къежъэжыгъ. Керим шыхъэ укIыгъэр бэрэ кылыпэ-шъугъэу пшыгъэ, ау икIоджэ гупсэу Латэ джыри чыжъагъэ, пчыхъэр мэкIэ-макIэу къушхъэм кыищетысэхыштыгъ.

«Амчи Тамшъуг дэжэ нычэпэ сышылэн, — рихъухъагъ Керим. — Ар мыщ пэ-мычыжъэу щэпсэу». Пчэныр зыщигъэ-былпышт чыплэм лыхъуэзэ, гъогубгъум Iудзыгъэу, цыфми къамыльгъунэу мэшэ куу горэ кыгъотыгъ. Ащ пчэныр щигъэ-былпыгъ, пкIашъэхэри, чыгъ къутамэхэ-ри зытырелъхъэхэм ыуж Тамшъуг иунэ фиузенкIыгъ.

Керим ныбджэгъужым ишагу дахъэзэ, ошIэ-дэмышIэу ышхъэ гукъэкIэу кыхъа-гъэм кыизэтыригъэуцагъ: «Тамшъуг, зэригорэм фэдэу кыисфэшъыпкъэмэ сэрэуплэкIуа? «Ныбджэгъу шыпкъэр кыизыпшIэщтыр чыплэ кын узифэкIэ ары» алоба цыфмэ...»

Тамшъуг лъэшэу кыифэчэфэу Ке-рим кыпнэгъокIыгъ.

— Сыдэу сыбгъэгъушIуагъа! — кы-кIэуулыкIыгъ ар. — Къеблагъ унэм, кыхъ мыдэ псынклэу! Сэ услэгъэу сшIоигъо зэпыт, усихъэкIэ лъэплэшт сыд фэдэ уахътэми!

Ау Керим унэм емыблагъэу Там-шъуг елушъэшагъ:

— Непэ сэ уадэжъ хъакIэу сыкъэ-кIуагъэп, синибджэгъуж. Сэ тхъама-кIагъэу кыисэхъулагъэр! Сэ ... цыф слэкIэулагъ, ар сипыижъ ары, арышъ, уишIуагъэ кыисэбгъэкIынэу сыпщэгъуы.

— Цыф уукIыгъэ, ара? — Ар щынэ-гъошом зэрэзэлъиубытыгъэр ынэмэ къакIэщыгъ.

— Ары. Ар зэрэхъугъэр етIанэ кып-фэслотэшт. Джы псынклэу укыздэлэн фае. Хъадэр гъогубгъум дэжъ шылъ. Ар къамагытынэу чIэтIэн фае, ауштэу зытымышIыкIэ, сIоф кIуагъэ, уж гори къэдгъанэ хъуштэп. Теужырын фае, чэщыр ыпкъ итызэ.

— Цыф уукIыгъэ, ара? — штагъэу джыри кыкIэлупчIэжыгъ Тамшъуг.

— Ары, ары!... Плъэгъурэба сызэ-рэлъызакIэр. НекIо, зыгъэпсынклэба! Къазгъырхэр кызыдаштэх... Сизакъоу сфызэшIокIыштэп.

— Къэдалу, зэ! — кыгъэгъуцгъ ар Тамшъуг. — Сэ ар, пшIошъ гъэхъу, хэти еслонэп... Сэ сыуиныбджэгъу, уицы-хъэ кыистегъэлъ... Ощ паемэ, зэкIэри сшIэшт... Ау... ащыгъум сэри ош сы-фэдэу...

ШЪЫХЪЭР ЗЫУКIЫГЪЭР

Керим ащ нахъыбэрэ Тамшъуг емы-дэлужэу, псынклэу кыгъази, кыIулыкI-жыгъ. «Джары ащ иныбджэгъуныгъэ зыфэдэр!» — гукъэошхо кыищыхъоу егупшъысэщтыгъ ар.

Керим Ашъуа Шаадат иунэ фиузен-кIыгъ. Ар илэгъу шыпкъагъ; зэгъусэхэу бэрэ шакIо зэдакIотыгъэх, а зы илэс-ми кыизэдащэгъ...

«Шаадати Тамшъуг фэдэу кыиздэзе-кIона шыу?» — егупшъысэщтыгъ Ке-рим. Ицыхъэ темыльэу, тещыныхъэ-зэ, Шаадат иунэ къэкIолагъ. Шагу-хъэр кыизэхъакъум, бысымыр унэм кыкIыгъ. Тамшъуг рилогъэ дэдэхэр Шаадати рилуагъэх, чыплэ кынэу зэры-фагъэмкIэ кыиделэнэу елэулыгъ.

— Олахъэ уилоф дэим, — ыгу кье-орэм фэдэу зыкъешы Шаадат. — Ау о уикъин — сэри сикъин. Хэта уукIы-гъэр? Сыда зыкIэуулыкIыгъэр?

— Ар гъогум кыищыпфэслотэшт. Зы-гъэпсынклэ, теужырын фае, — мэгуIэ Керим.

— Ащ игъо тыфифэжышты, — мы-гузэгъуахэу кьеIо Шаадат. — О зэкIэ зэрэхъугъэ шыпкъэр кыисфэлуат. Сыда зыкIэуушъэфырэр? Ар зыукIыгъэр цыф-мэ къашIэнкIэ оцынэшъ ара? О мыхъу-нэу пшIагъэмкIэ сыда сэ пшъэдэкIыжъ зыкIэсхъын фаер? Сэри о сыуигъусагъэм фэдэу сагъэмысэмэ, оркIэ нахъ псынклэ хъушта?

— ЗэрэхъурэмкIэ, уишIуагъэ кыисэб-гъэкIыштэп, ара?

— Адэ о узэхфэгъэ тхъамакIагъом сэри сыхэплъашъо пшIоигъуа, зыпари зэрэсимылажъэзэ?

— ХъяркIэ, Шаадат! — кыхъэкуукIыгъ Керим, гухэкIым зэлъиштагъэу игъогу техъажызэ.

Ащ кыкIулахъагъэх къуаджэхэу Коб-чари, ащ пэмычыжъэу щысыгъэ Чхалти, икIоджэ гупсэу Лати, иныбджэгъухэу, иблагъэу ылытэщтыгъэхэр зэкIэ кы-зэпикIулахъагъэх, зэкIэми илэулыкIэ за-фигъэзагъ, ау хэти кыиделэнэу кыгъэ-гугъагъэп.

Чэщыр хэклотагъэу Керим джыри зы-горэ ыгу къэкIыжыгъ.

— Зэ серэплъа, сэрэуплэкIуа... — зэупчыжыгъ ар.

Кыитригъэзэжыи къуаджэу Кобчарэ ятлонэрэу фиузенкIыжыгъ. Зыпарэми

кымыльгъоу, зигъэбылпызэ, ышэу мыщ щыпсэуштыгъэм иунэ кыIулахъагъ. Ышэу Дэхаррэ ежыррэ илэсипшI хъугъэу зэрэгъэпыиштыгъэх, зэлукIэнхэуи фэ-ягъэхэп, зызэщадзыежыштыгъ.

Илэс заулэкIэ узэкIэлэбэжымэ, зы-ныбжъ хэклотэгъэ, дымылу хъазырэу ыкIи цыф ябгъэу щытыгъэ Дэхарэ къуа-джэм анахъ дахэу дэсыгъэ Хъфафэ шлу ыльэгъуштыгъ. Джэгур зашIышт ма-фэри агъэнэфэгъэхэгъ...

Ау, кыизэрэчIэклыгъэмкIэ, Керими а пшъашъэр шлу ыльэгъуштыгъ.

Ащ сыд кыкIыгъэр? Пшъашъэм Дэ-харэ кыищигъэзый нахъ ныбжыкIэу, нахъ чэфэу ыкIи нэутхэу щыт Керимэ кыыхыгъ. Джэгур зычашIышт мафэу агъэнэфагъэр къэсынклэ мэфэ заулэ горэ нахъ къэмынагъэу Керимрэ Хъфаф-рэ къушхъэм хэхъажыхи, къушхъэ-тхыри зэпачи, Черкесиём кIожыгъэх. Илэсишъырэ мыщ зычэлэхэ ужым къа-гъэзэжыи якъуаджэ къэкIоажыгъэхэу щыпсэуштыгъэх.

Зегорэм зэшитIур, емыжэгъахэхэу, мэзым зыщызэлэкIэхэм, гухъэ-гужъ кы-фырилэу ышнахъыжъ кырилуагъ:

— Чылэм ыпашхъэ сыщыушъхъа-кIугъ, хъайнапэ сыщыпшIыгъ! «Ыш ыулыкI-жыгъ» язгъэлонэп, ау сыдигъокIи, зэхэ-оха, сыд фэдэки сапэ зыкымыгъаф. ЗэгъашIэ: непэ щегъэжъагъэу сэ шы сIэжъэп!

Ар зыхъугъэм илэсибл тешIэжыгъ... Ащ кыищыблагъэу зы гущыл нэмыIэми зэшитIумэ зэралуагъэп.

Нэф къэшъыштыгъэ Керим мэкIэ-макIэу Дэхар ипчэ зытеом.

— Хэта ар? — къэупчIагъ зыгорэ хульфыгъэ макъэкIэ.

Пчээр кылуири Дэхар фэпэгъахэу (ар жъэу къэтэджэу ихэбзагъ) пчэшъхъа-лум кыищыльгъэуагъ.

— Ора сэлэ??

— Ары, сэры ар, пшы... — мэкIэ-макIэу, зэхэпх къодыеу кьеIо Керим.

— Сэ шы сIэлэ! — мэкъэ пхъашэкIэ кыпиупкIыгъ Дэхар.

— Сыолъэлу, Дэхар, къэсэгъалу... кыисэдэлэу.

— Сыодэлунэу сыфэхэп! Зегъэхъ хэхэр кыиосымытIупшыхъэ! Сокул! Ламура! — ылуи хъэмэ зяджэм, хъэ джэдитлу хъэщым кыидэлъэтыгъэх. —

Зегъэхъ, напэ зимыI, хъэмэ узэхамы-цунтхъэзэ, шытыгъу Хъиба Таташэ зэрэ-зэхацунтхъагъэм фэдэу!

— ТхъамакIагъэу кыисэхъулагъэр, Дэхар! — Керим кыхъэкууки, хэщэлу-кIызэ, кыпигъэхъожыгъ: — Сэ цыф слэкIэулагъ.

Ыш къэхъулагъэм зэримыгъэгумэкIы-рэр, ар хэгъэкли, гухъэ-гужъ кыизэрэ-фырилэр кыизыхъырэ гучIэ шхы макъэр Дэхар ыбгъэ кыидэлукIыгъ.

— Ащ о укымыуукIэу ежъ зэрэуукIы-гъэр ары сыгу кьеорэр! Джы, нэпэн-чъэжъ, садэжъ укъэлуагъ узэрэулаклор кыисэлонэу, ара?

— УишIуагъэ кыисэбгъэкIыным сы-щыгугъэу ары уадэжъ сыкызыкIэкIуа-гъэр... Сыкъэгъэнэжъ! — щэлэ макъэр кылузыгъ Керим ыкIи ыш щигъэгъо-загъ зыгъэгумэкIэу чэщ реным нэбгы-рабэмэ къафилотэгъэ къэбарым.

— Псынклэ шыу, Дэхар, еужыр! — гуIэзэ, лъалотыгъэ Керим. — УишIуагъэ кыиысымыгъэкIыкIэ, сыхэ-кIодэшт... Джыри мэзахэ, тымыгъэгъу-жъомэ, игъо тыфифэжышты.

— Тятэ тхъамакIэр зэрэщымылэжыкIы-инасып! — нахъ мэкъэ макIэкIэ кыи-луагъ Дэхар. — УукIаку! УицIыфыгъэн-чъагъэ ар еклодылэжыштыгъ. Тыдэ щыла уукIыгъэр?

— Мэзым хэлъ. Чахумаррэ дэклоя-плэм дэжъ.

— ШIоижъ! — ыгу елэжыгъэу Дэ-хар кылуи кIэкIэу ыгъази унэм ихъа-жыгъ, ау бэрэ кымытэу кыкIыжыгъ; ытамэ шъхарыхъоныр едзэкIыгъ, ыпакIэ псыгъоу пыупсыкIыгъэу бэчи ылыгъыгъ.

— Шаукытэ зэпытчынышъ, мэзым тыхэтэу тыкIотэ, ар нахъ гъогу благъ. Нэф къэмышъыпэзэ тынэсын фае.

ГъучI къазгыритлу зыдашти, еужыр-хъэзэ мэзым фаузенкIыгъ.

Шыхъэр зэрыл машэм зэшитIур кыизысхъэм нэф къэшъыштыгъэ. Ке-рим чыгъ къутамэхэмрэ пкIашъэхэмрэ тыритэкъухи... шыхъэ укIыгъэр ыш ри-гъэлъэгъугъ.

— Еплъ, мыры сэ сыукIыгъэр, Дэ-хар! — рилуагъ хъурэр зыфэдэр кы-гурымылоу къеплъыштыгъэ ыш. — Цыф сыукIыгъэп сэ, хъау, сыцIыф уклаклоп ыкIи! Ныбджэгъу шыпкъэу, кыисфэшъы-пкъэу сIлэр зэзгъашIэ сшIоигъуагъ нылэп. Джауштэу Керим кыиригъажыи чэ-щым кIэхэкIыгъэр зыфэдэр ыш фило-тагъ.

— Джы сэ сэшIэ ныбджэгъу шып-къэу сIлэр. — Ар... оры, Дэхар!

— ХъяркIэ! — джэуап кыеты Дэхар. — Ныбджэгъу шыпкъэ зэбгъэгъотыгъэу о кыпшIошIы. Ау зэгъашIэ пшы зэрэ-мыгъотыжыгъэр.

УрысыбзэкIэ тхыгъэр зэзидзэкIы-гъэр ХЪАУДЭКЪО Шыхъамыз.

Гупшысэ кIэлIхэр

Мыжъоу бдзыгъэм укIэлъымыбэнэжъ.

Дахэм тIэкIу Iаеу зишIыми къекIу,
Iаеу дахэу зишIыкIи аштэрэп.

ЩыIэх цыфхэр зэкIэми яхъуапсэхэу,
ЩыIэныгъэр ежъхэм афэмыгъэпсыхэу.

Шулъэгъум илэрыгъ уиуцошъумэ,
Ащ ионэгъуи ифэжыгъошлу.

Сэмэркъэур щхъэным ипкъэу.

Лыр — унагъом иунашхъ,
Шъуз дэгъур — ащ идэпкъ пыт,
Сабий цыкIур — унэ лъапс,

ЩыIэныгъэр — иджэныкъу.

Бзыу цыкIури чыгъшхъапэм пыс,
Зи мыхъун зэхэмыхы пшIоигъомэ, шъуадэжъ ис.

Пачыхъэхэр дунаим кыитехъэх, текIыжыых,
Орэдхэр — егъашIэми къэнэжыых.

Зы делэм адрэ делэр чыжъэкIэ къелъэгъу,
Ау зыкъашIы зэрэмыльгъэуэху...

Юфым фэлэзэм нэфыни, мэзахи илэп,
Зыфэжъэрэр Iэ псынклэу егъэпсы.

Шъхъахынэм лы техъо
Илэр зэкIэ зэрапхъо.

Шъхъэклафэ зышIырэм шъхъащэ кыфашIы.

Сыдигъуи гъэрэзэгъуаех
Нэгъур, ныбэр, джыбэр.

Ныбэм илэп напэ:
УешIы ащ хъайнапэ.

Хъайнэпищ зыпылпыр,
Нэлэтехэу щытыр:
Бэрэ къэпцэныр,
Бащэ уешъоныр,
УцIыф бэшхыныр.

БЫСЫДЖ Мурат.

Адыгэ Республикэм культурэмкIэ
изаслуженнэ IофышI.

ЛЪЭГЪО НЭФ

ОМАР ХАЙЯМ ИУСЭ КІЭКІХЭР

О, дунаир, уицэрэхъэу къэк'ок'лрэм
К'очладжэ сишыгъэу сыккыдек'ок'лы.
Сиджэмаккэ зэхэмыхэу, джэуапынчъэу,
Сыккыепцэк'лэзэ сигъаш'э сыухышт.

«Сытхэамык'!» плуу гъыбзэр к'лэпщэу ущымыс.
Зи уимылау мы дунаим уккытехъуагъ.
Уилэшт пстэури плитк'лэ къэблэжышт,
Бэми мак'лэми, ар зылэ илпыр оры.

Былыми к'уач'лэ зилэм уемыхъуапс —
Нэфынэм ш'унк'ыр къык'лэпэк'лэ,
Жыккыэцэгъу фэдиз гъэш'лэ клакор
Хъафэу къыуатыгъэу къызщыгъэхъу.

Мы дунаим сыккызтехъом ар нахъ дахэ хъугъа?
Сызехыжк'лэ зэхъок'ныгъэ горэ фэхъушта?
Тыккыыздик'лэ тыздэк'ложыи хэта зыш'лэрэр?
Зыш'лау зыш'лош'лрэм иделагъэ гъунэнчъ.

Дэгъу шыгъын дахэ пщыгъмэ,
Пшхышттым ущымык'лау упсэумэ.
Ау зыпари уимылаи шылагъуаеп,
Хъужьрэпышъ шылажыгъэм нахъ лъап'лэ.

Чэфыгъуи нэшхъэигъуи зэготэу зэдэк'лох,
Тыгук'лэ тыкбабз, ау гу шойри тимак'лэп.

Ц'ыф ц'ык'лур гъунджэм ыч'ыпл,
Ыгу илпы, ынэгъу к'лэпы нэрыльэгъух.

Уигъаш'лэ аккып хэлъэу бгъэш'лэным пае,
Лушыгъэу пш'лэн фаем гъунэ илэп.
Нахыш'лу гъаблэм зэбгъэгъап'лэмэ,
Ккыплэк'лэхъэрэ пстэури пшхыным ыпэ.

Ккыбдэхъун ыльэк'лыштэп узк'лэхъопсрэ пстэури,
Уни, бгъагъи хъадрыхъэ зыдэпхыжыштхэп.
Псапэ пш'лэштмэ, ущылэзэ хэгъэк'л,
Зы зытемыфэрэмэ зэрамыпхъожынэу
ккыпк'лэныгъэр.

Мары мафэри ык'лэм фэк'лауагъ,
Тигъаш'лэ ари ккыщык'лауагъ.
Ау опсэуфэ ук'лэмыхъопсыжъ
Блэк'лыгъэ уахътэм, ккэк'лоштым паплъ.

Дунаир бгъахъэу ущылагъэу сэш'ы.
Сыд ет'ланэ?
Утхъэжъэу ущылагъэу сэш'ы.
Сыд ет'ланэ?
Ккэбгъэш'лагъэу сэш'ы гишъэ,
Сыд ет'ланэ?
Уигъаш'лэ сыд фэдагъэми, зэгъаш'лэ:
К'лэхъу фэхъуштыр а зыр ары!

Сэпацэри зэгорэм псэ пытэу шылагъ:
Нэ ш'уц'лит'лоу, шхъац к'лэхъэу, лэгу фабэу.
Нэгум сапэу техъуагъэр теплэк'лык'лэмэ,
Зэгъаш'лэ, а сэпацэхъэр зыгорэм иягъэх.

Утхэамык'лэныр ккэсэштэ, гъаблэм уерэгъап'
Зыгорэм урилофтагъэу ущылэн нахы.
Серэцэгъу хъапыгъу гъугъэм, ар сэ силэжыгъ.
Ккэмылэжыгъэр фэдэ пфэхъуштытэп.

Ккэхъугъэу мылэжыын шылэп,
Ич'лыгу лэхъ хэти фэхъазыр,
Непэ уиш'лугъу, ау зэгъаш'лэ
Неуш хъамылымэ уашхыжышт.

Шхъадж зэрипэк'лэу Тхъэм ел'эу.
Джэнэтым ригъэхъанэу, джэхънэмым щидзыенэу.
Ау ц'ыф луш'ыр джэхънэмым шыщынэрэп,
Джэнэтым итхъагъуи к'лэхъопсырэп.

Узэупч'ыжъэу ккыхэк'лы: «Сыда ц'ыфыр?»
Тхъэм илэмыра, Тхъэм ккыгъэхъугъа?
Адэ ккыгъэхъугъэмэ ыгу емыгъоу,
Сыд пае хъадрыхэм ч'ыплэ фыхихыра?

Ззыздзэк'лыгъэр ХЪАУДЭКЪО Сар.

Сэмэрккэу, лъаккыырдым яккыогъун

ПЭНЭШЪУ Сэфэр

Сянэжъ нахъ врач лазэу ккыч'лэк'лыгъ

Слэ сэмэгъу лашхъэ пыбэ-г'ык'лыгъ, плыжыбзэ хъугъэ. Сиггъэгумэк'лы зэхъум, врачым дэжъ сык'лауагъ. Сызтефагъэр институтыр ккэзыухыгъэк'лэ пшъэшъэ ныбжык'лау ккыч'лэ-к'лыгъ. Слэшхъэ ккызэпилпы-хъэзэ, ккырык'лырэри сымыш'лау латыныбзэк'лэ зыгорэхэр ккып-чъыштыгъэх. Ет'ланэ ккысэуп-ч'лыгъ лъэшэу зэхасл'эу ккыны-гъо горэ спэк'лэк'лыгъэмэ е джы сеггъэгумэк'лымэ ылуи. Ащ фэдэ шылэти, сэри сыушъэфыгъэп:
— Пшъэшъэ дахэу сыгу рихыгъэм зыккысщедзые. Ар сэ лъэшэу ккын ккысщэхъу, чэчи мафи зыщызгъэгъупшэн сплъ-к'лырэп.
— Ащыгъум джары плэ ккэ-зыгъэбэгыгъэр, неврологическэ уз, — зэфэхъысыжъ ккыш'лыгъ врач пшъашъэм.
Шысфэнхэу уц горэхэр ккыс-

фыритхык'лыгъэх. Сэщ пае ккэ-нагъэп, ккызэрэсылуагъэм сы-дэмыхэу шысфэгъэх, ау яш'ла-гъэ ккэк'лауагъэу сэзыгъэлон фэ-дэ есл'эгъулауагъэп. «Ар хъу-штэп» зэсложыгъэ. Врач пшъа-шъэу зыдэжъ сышылагъэм ин-ститутыр ккызэриухыгъак'лэм, джыри опыт зэримылэм ккэ-хэк'лэу слэшхъэ иуз ккымы-шлагъэу ккыссыхъуи, ил'эсы-бэ хъугъэу л'оф зыш'лэрэ хъульфыгъэ врачым дэжъ сы-к'лауагъ.Слэшхъэ ккызэпилпы-хыи ккысэупч'лыгъ бэшлагъэмэ зыбэгыгъэр ылуи. Сэри ккы-фэсл'отагъ врач пшъэшъэ ныб-жык'лэм дэжъ сызэрэщылагъэр, уцэу ккысфыритхык'лыгъэхэр шысфэгъэхэми, яш'лауагъэ ккы-зэрэмык'лауагъэр.
— Сыд фэдэ уцых ккып-фыритхык'лыгъэхэр? — ккысэ-упч'лыгъ врачыр.

Ахэр сэ сыдым фэсш'лэн, врачмэ ккыатхырэм уккэеджэн плэк'лыштэп, уккэеджагъэк'ли зи ккыбгурылоштэп. Синасып-к'лэ врач пшъашъэм ккысфы-ритхык'лыгъэ уцхэр зытетхэгъэ тхылыплэр сыгъэу ккыч'лэк'лыгъ. Сиджыбэ ккысхи, езгъэлъэ-гъугъ. Тхылыплэм еплъ-еплпы, врачыр л'ушхыпч'лык'лыгъ. Ащ зы-горэ зэрэхэлъыр ккэсшлагъэу, ау еупч'лыгъо симыфэзэ ежъ ккэгъулауагъ:
— Мыщ уцэу итхэгъэхэм о плэшхъэ иуз ищык'лагъэ ахэтэп.
— Ы?! — сл'уи сык'лэку-к'лыгъ. — Адэ ащ нахъ хэмы-л'эу...
— Ар бгъэш'лэгъон фэдиз икк'урэп, — ккызгъэжыагъэр ккысиггъэухыгъэп врачым. — Врачхэр Тхъэп, ахэри хэукк'он-хэ алэк'лышт.
Ащи слэшхъэ ккызэпилпы-хыи, шысфэнхэу уц горэхэр ккысфыритхык'лыгъэх. Джыри

сэщ пае ккэнагъэп, ккызэрэ-сылуагъэм сыдэмыхэу уцхэр слэшхъэ шысфэгъэх, ау джыри яш'лауагъэ ккэк'лауагъэп. Есш'лэштыр ккысфэмыгъотэу сыхэтэгъ.
Ккыуаджэм сызэк'лом, сянэжъ ыльэгъугъэм ккык'лыгъэштэгъэу к'лэкуук'лыгъ:
— Тхъэр ккысауи, сишъау, сыдэу лаеу плэшхъэ ш'лобэгы-к'лыгъ, ебгъэлэзэхэ хъуштба?
Ккыфэсл'отагъ врачит'лумэ адэжъ сызэрэк'лауагъэр, уцэу ккысфыратхык'лыгъэхэр зэрэ-щысфэгъэхэр, ау зи яш'лауагъэ ккызэрэмык'лауагъэр.
Зи ккымылоу унэм ик'лыгъ. Бэри ккэтыгъэп, ккыч'лит'лык'лы-гъэ уц лъапсэ горэхэр ылыгъ-хэу ккыхъажыгъ. Жъгъэу ыуп-к'латэхи, уатэк'лэ ыубык'лыгъэх, ет'ланэ щхыум зыхегъэк'лухъэ-хэм, зэпыт'лэт'лау тепл'аджэ хъугъэ. Зи литрэ зэрыфэрэ апч банкэ горэм ккырилъхыи, шхъатеп'ло ккытыригъэпыты-хъажыи, шысфэзэ слынэу ылуи ккыситыгъ.
Цыхъэ фэсшыгъэп, врачмэ амыгъэхъужышъугъэ узыр адыгэ ныоу еджак'ли тхак'ли зы-мыш'лэрэ ккыоджэдэсым ыгъэ-

хъужышъуныр сл'олшъ хъугъэп. Ау «хэт ыш'лэра?» зэсложыи, слэшхъэ шысфэу езгъэжыагъ. Бэри шысымыфагъэу иш'лауагъэ ккызэрэк'лорэм гу лъыстагъ. Мэк'лэ-мак'лэзэ зытетыгъэм фэ-дэу хъужыгъэ.
Ащ ккышыублагъэу врачмэ цыхъэ афэсшыжыырэп, уиуз ккэмыш'лэзэ уагъэл'лэштэу зэ-ралорэр сл'олшъ хъугъэу сыхэ-тыгъ. Ау хъульфыгъэ врачэу слэшхъэ ккелэзагъэр урамым сапэ ккызщэфэм, сыккыш'лэ-жыгъэу, ицыхъэ телыпэ фэ-дэу, «Плэшхъэ хъужыгъэ, арыба?» — ылуи ккызысэуп-ч'лым, хъугъэр сфел'ошъугъэп, нэш'олшыгъэм зестыгъ, иш'лауагъэ ккысэк'лыгъапэу ккыщызгъэ-хъуным пае сыфэрэзапэу зы-ккэсшыгъ:
— Хъужыгъэ, хъужыгъэ, тхъауегъэпсэу! — слэшхыи ез-гъэлъэгъугъ.
— Адэ джары, врач лазэм урихыплэмэ ымыгъэхъужыын уз шылэп, — есл'уагъэр ыш'олшъ хъугъэ, гуапэ зэрэщыхъугъэри ккыхэщыгъ.
Сэри сылушхыпч'лык'ли себ-гъук'лауагъ.

Аенасын, ари!

Ккыуаджэм шыщыл'ым мэлъыж одэу илэр ккымафэм хиубы-тэмэ хэмык'лыжыныным тецы-ныхыи, ышэнэу, ыгу ккэк'лыгъ. Ары шхъаеи мэлъыж одыр хэт ыш'эфышт? Цы лужъу те-тыми, ккэлэ бэдзэрым ышэ-мэ, ащ дэс щэфак'лохэм мэ-

лыр жъымэ, одымэ гу лъа-мытэным шыгугъыгъ. Мэлъыр бэдзэрым ыш'агъ. Бэдзэр шап-хъэхэм т'лэк'лэ ащыгъуазэти, аш'лоп'лап'лау аломэ ккык'лири-гъэчын гухэлъ илэу осэ ш'ук'лае рил'олауагъ. Апэрэ щэфак'лоу ккэ-к'лолауагъэм уасэу рил'уагъэм зы

гуш'ыи ккыримылауалэу мэлъыр ыш'эфыгъ.
«Сыдэу сыдел, сыд пае нахъ лъап'лэу есымылауагъ», — зэри-ложыгъэ, ау мэлъыжыр зэрэ-луигъэк'лыгъэм рыгушхоу ядэжъ ккэк'ложыгъ. Ишхъэгъусэ рил'уагъ:
— Хъуажъапхъу, мэлъыжъэу зыдэсхыжыын сымыш'лау ккыс-лэк'лэнэгъагъэм, хъакъ-мэкъ горэ ккысхыпл'и, осэш'лу к'лэс-

хыгъ. Сызэрымырэээ закк'ор нахъ лъап'лэу зэресымылауагъэр ары.
Тучаным ккэщэфэнэу плыр зэк'лом, ккыралуагъэм к'лигъэ-куук'лыгъ, ахъщэу мэлъым к'лихы-гъэр нэпц'лэу ккыч'лэк'лыгъ.
— Аенасын, ари, сыдэу напэ имылах, хъэм ккыльфыгъэу ккы-ч'лэк'лыгъ, сыккыгъэпц'лагъ, — ц'ла-ц'лэзэ плыр тучаным ккыч'лэ-к'лыжыгъ.

Повестым щыщ нычыгъу

КІЭРЭЩЭ Тембот

Шапсыгъэ пшъашъ

Ащ фэдызымкн цыфхэр нахь кызырэгъуищтыгъэ. Унэм кыхъэхэрэр лыжыхьэр арыгъэ, нахь клалохэр пчъэлум лугагъэу лутыгъэх — ахэр ары Хьатх Мыхьамэт-гуагъэ цлэрылор анахь зылыгъу зышлоигъуагъэхэр.

Дэпкъым нэфынэ кыпсыплэ гуанэу пхырыупкыгъэу илагъэм пэчлынатлэу Хьатхыр щысыгъ, ащкнэ зиппыклэ, шагу кьэлапчъэр ылыгъуштыгъэ. Ащ фэдэу а шъхьангъу-пчъэмкнэ зэплъэм, клалэ горэ шыюу, ишыпллэ мышъашъо шыхьагъэ дэлъэу кыдэхьагъэу ылыгъугъ. Клалэр зэрылоплъэу ышлэжыгъ: гъогум шилъэгъуэ клалэр арыгъэ. Ар шагу гузэгум кыхьы мышъашъор чыгум кыридыхи кьепсыхыгъ. Тлэкнэ тешлагъэу ежъ клалэри унэм кыхьагъ.

— Мары Мосэ иклалэу Анцокъо, — кылыуагъ лыжъэу гъогум гъусэ кышщыфэхъуагъэм. Хьатхыр лъэшэу пхырыплъэу клалэм епллы кылыуагъ:

— Арыми, кьэхъумэ ар лы хъун: мышъашъо кыхьы кьэкложыгъ.

— Мышъашъу плуагъи?! — агъэ-шлэгъуагъ щысыгъэхэм — Хьатхым шъхьангъупчъэмкнэ ылыгъугъэр ахэм алъэгъугъагъэп. Анцокъо тлэкнэ укыташъоу кылотэжыгъ:

— Ашъуу, мы мышъэр синатрыф кьесагъэти, сыукын фаеу хъугъэ. Бэрэ згъэштагъэ, бэрэ хэсфыгъ шъхьай етлани хинагъэп. Натрыфыр хьалэчы ышлы зэхъум, арэу сьдэ-зеклон фаеу хъугъэ...

— О аркъэн дзыклэми уфэлазэу кычлэкнэшт?.. — макнэу лущыпцлыкнэ кылыуагъ Хьатхым, бэ кырыгъэ-клэу клалэм епллыгъ.

Анцокъо штагъэ фэдэу, ышхъэ кыпхъуати, Хьатхым кьеплыгъ, етлани укытэжыгъэу ынаплэ ридзыхыжыгъ. Ау зи кылыуагъэп. Ащ иужи, Хьатхыр щэсыфэкнэ, плэлъэ-плалъэкнэ гумэкнэ нэплъэгъухэр Анцокъо хьакнэ фидзэу шытыгъ. Хьатхыми, ыгу клалэм елугъэу кычлэкнэ, бэрэ инэплъэгъу тыридызэу клалэм нэшлэкнэ кьеплэу шысыгъ. Анцокъо мышъэмкнэ кьэхъулагъэмрэ ишы-лэшэ рыджэгуклэрэ зыфиушъэфырэ ымышлэу шлогъэшлэгъонэу лъыплъэщтыгъэ — укытэм кыхьеха, хъауми лыгъэ гухэлъ шъэф горэ илэу, зыкылачлэрэ зиллыгъэрэ зыкьозыушъафэрэмэ ащыща?..

Лэшэ-шъуашъу дэпкъым пылагъэхэм япллы, Хьатхыр Анцокъо еупчыгъ:

— Мыр Мосэ илаша?

— Ары. Тятэ тхьамыклэ кыкнэ-ныгъ, — нэшхъэу джэуап кытыгъ Анцокъо.

Хьатхым зилэти лашэхэр ыпллы-хъэхэу фежъагъ. А лъэхъанэм елытыгъэмэ, ахэр лэшэ тегъэпсыхъэгъэ дэгъугъэх, ахэр зыгъуогъэмэ, лашэм хэшлыкнэ ин зэрэфырилагъэр кьэплшэнэу шытыгъ.

Ащ дэжыми Анцокъо зы лъэубэ-кыу кыдзы, кылыуагъ:

— Мыхьамэт, зы лъэу пфыси.

— Къало, слъэкнэштмэ укнэзгъэ-гъожынэп.

— Сыолъэу тятэ ынапэ урелплынэу мы лашэхэмэ ащыщ зыгорэ хэлхынэу. Ощ нахь зифэшъуашэ а лашэр ныбжыи лэкнэфэнэп.

— Хъун, боу дэгъу, тхьауегъэ-псэу! Мосэ илашэ шъуашэ хъун. Сэ мы кьэлалыр сштэн, о ссиер блэгъэ тынэу осэты. Сэ сикъэлал нахь клэракнэ, клалэмкнэ нахь кьэ-кнэшт, ау мыдрэ Мосэ ием лымкнэ нахь ишлугъэ кьэклон. Етланэ, сы-зэрэхэплъагъэмкнэ, уиш шы пфэхъу-штэп. Уеплынкнэ дэхэклай, бжышлэ, ау шыгъэ шлагъо хэлъэп. Шы пфэ-хъун зэбгъэгъотын фае. Арышъы,

шы зэбгъэгъотынэу зыхъурэм, мыри хэгъахъу, — ылуи Хьатхым, иджыбэ кырихи, урыс тыжыын сомэхэр илэу чысэ цлыкнэ кыритыгъ.

Ащ дэжыми лыжыитлэу кыхьагъ. Лыжыитлэу, тысын амыдэу, лъэгъун тил алуи уцугъэх. Джэгъу зилэ унагъом ибысымгуащэ, «Хьатх Мыхьамэт сиджэгъу кьахъанэу сельэлэу», ылуи, кызыригъэкнэуагъэхэр ахэмэ кьа-луагъ. — Сэ хьакнэплэ сис, ащкнэ сэ шъукысымыупчлэ, бысымгуащэм зыфэжыгъагъэ нахь, — ылуи, Хьатхым ахэмэ джэуап аритыгъ.

Бысымгуащэм дэжъ загъа-кнэ, «Хьакнэ сищыгъу-пласэ лум-мыфэу, тыди згъэкнэштэп, гъомы-лапхъэм зыхэлэрэ уж, лыжъэу шы-сыхэмрэ ежырырэ зэрашлоигъу», — кьарилуагъ.

— «Щэджэгъо ужым хьаклэр шъуи-хъари кыхъэпллэн» луи кьэбарыр фэхьыжъ укъэзыгъэкнэуагъэм, — кы-ухыгъ лофыр лыжъэу шысыгъэмэ анахьыжыым.

Гушылэу зэпагъэугъэр кырагъэ-жъэжыгъ, ау джы гушылэм нэмыкл гъэзэплэ ыгъотыгъэу хъугъэ. Хьатхыр урысхэм Наполеон заоу ра-шыллэрэм хэтынэу, урыс чыгу чы-жъаплэм зэрэкнэуагъэр ыкнэ илэ-ситлэу фэдызэ кызырэгъыгъэр бэмэ ашлэу шытыгъ. Джы а зыдэхылэгъэ урыс хэкум ихъэбар зэхыхэмэ ашлоигъоу Хьатхым кьеупчыгъэх.

— Тэ тиадэгъэ клэхэм икыгъэу, — кылыуатэщтыгъэ Хьатх Мыхьамэт, — ащ кьэкнэуагъэр нэбгырэ зыбгъупшл нылэп, адрэхэр кьэбэртэ-гъэх. Пстэумкнэ тызэрыхъуштыгъэр шыуишъэ заул. Апэрэмкнэ пшы Багратион идзэхэм тахэтэу тызэуагъ. Ыужым, хъазырэу улэгъэ-укыгъэхэр кытхэкнэуагъэхэу зэхъум, инэрал Денис Давыдовым ипартызан отрядмэ тахэтэу тызэуагъ. Цыф кымылэ-гъугъэу зоошхуагъ. Ащ фэдэ заорэ ащ фэдызидзэрэ ныбжыи ти Адыгэ чыгу шалъэгъугъэп. Ащ щытлэгъу-гъэмрэ тынэгъу клэкнэгъэмрэ илэ-сыкнэ кьэплотэжыи икъун.

— Адэ, а илэситлэу кыкнэшт а зышыр ара узытесыгъэр? — кьэ-упчлагъ Анцокъо. Ащ пстэуми анахъэу шыр нахь игугъугъ. — Ары, мы си-шыкнэуагъ шыпкьэр ары, — кылыуагъ Мыхьамэти, клалэр шышлэу зэрэфэ-хъуапсэрэр кыгурылоу, щыпцлэш.

— Урыс хэгъэгур хэгъэгущу, — кырыгъэжъэжыгъ Мыхьамэт игу-щылэ. — Шыоу мазэкнэ тклугъэр урыс хэгъэгум ызыныкыу нылэп. Урысхэр цыф шлагъох, лэжъа-кнэ, лэшлэгъэхэу ахэлъ, бзэджагъэрэ тей-сэигъэрэ агу илэп. Хьакнэклэ шлэх. Народ мамыр. Сэ, шъо шъузэрэщы-гъуазэу, хэгъэгубэ кьэскнэуагъ, ау лэшлагъэу, псэуалъэу ащ шыслэгъу-гъэм фэдэ тыди шыслэгъугъэп. Урысыр уеплынкнэ мамыр цыфэу, лашэ зэрехъанэми темыгъэпсыхъэ-гъашъоу кыпшыхъушт. Ау заом хэ-щагъэу зыхъурэм, узтемкнэуагъэу, пфызэкнэмыкнэуагъэу лыгъэшхо ахэлъ. Зэгорэм — ащыгъум инэрал Де-нис иотрядмэ тахэтэу тыхъужыгъагъ — урыс клалэу кьохэр зыгъэхъоу ахэтыгъэр франк шыу купым иза-кыоу язауи хьалэчыр ахилъхъагъэу

сынитлукнэ слъэгъугъэ. Кьохэр ты-рахынхэу арыгъэн фае, франк шыу купыр ащ теуагъ. Адрэр ошлэ-дэ-мышлэу кьабэныжыи, зы франк шым ритхыхыгъ, ежъ ащ иш зыриды, франкым ичати зылэкнэуагъахы, ор адиублагъ. Тэ а чыплэм тыкызы-сым, урыс клалэр — ежъ шъой-цые дэдэу фэпагъэу, ау шэу зыте-сым шъуашэу пылпыр клэрэкнэ дэ-дэу, — аслъан губжыгъэм фэдэу, мокнэ зидзымэ ригъэфэхэу, мыклэ кьаомэ зэщитутэ, изакъоу франк шыу купмэ азыфагу итэу тахэхъагъ. Шыпкьэ, тэ тынэмысыгъагъэмэ, клалэр хэкнэуагъэу. Ау ежъ клалэр, губжыгъаети, лэныгъэмэ шыштэ-жыштыгъэп. Ыужым а клалэр тэ тикупкнэ кытхэхъажыгъэу тхэтыгъ. Иллыхъужыгъэрэ ипсэемыблэжы-гъэрэ пстэуми гъэшлэгъоны тфизу-щтыгъэ. Зэолл бэлахыи хъугъагъэ. Сэ сыгукнэ спэблагъэу, ар шъо-гъу сфэхъуагъэ. Зытло-зычи ащ сэ лэ-ныгъэр сшъхъащыхыгъ. Ау хэкнэуагъ тхьамыклэр. Плы ллакнэу, пыим хьа-лэчыр хилъхъэу заозэ, фэхыгъэ... Урыс народыр народ гъэшлэгъон... Итеплэкнэ дахэ: шъхъащыф-нэгуф-хэу, анэхэр огу кьаргъом фэдэх...

Хьатхым икъэбар чысэ кымы-тлэапэу, куоу хэмыхъащэу зилажэу кылыуатэщтыгъэ. Ылэгъугъэмрэ ынэгъу клэкнэгъэмрэ ацыпэхэр кылытэ-мэ зэтыриплэжыу, кьэбарым клэкнэу кьэбгъулоштыгъэ. Ежъ, гугъэ-гупшы-сэ шъабэр ынэгъу илэу, чыжъаплэм ынэхэр етыгъэу, зыдэгущылэхэрэмэ апэчыжъэу, гъунэ зымылэ урыс хэ-шомкнэ ыгу ыгъэзэжыгъэм фэдагъ.

Хьатхыр цыф кызырыклэмэ афэ-дагъэп. Игупшысэрэ игухэлъырэ алы-гъозэгъуаеу шытыгъ. Гугъэ-гупшы-сэ шъабэр зыклэлъэу чыжъаплэм етыгъэ ынэхэр зыфэпллызыхэрэр зыфэдэр ныбжыи цыф кышлэн ылы-кыгъэп. Ыгу чыплэ имызагъэу, зыфэхъуапсэу хэкубэрэ чыгубэрэ кызыфилхъэрэри цыф ышлэн ылы-кыгъэп. Зекнэуагъэу ыгу фэцагъэу шытыгъ, зы илэс горэ гупсэфэу иунэ исэу кызыхъафэгъэр макнэ. Ау ащ фэдэу ар чыплэ имызагъэу

зыфэхъуапсэу зыуж итым ишъэф хэти хэгъозэн ылыкыгъэп. Ащ кы-хэкнэуагъэу таурыхыбэрэ Мы-хьамэт ыцлэ рахъэкнэуагъэ. Ар зыгъозэ шыу купмэ ахэтэу зекнэуагъэ цыфмэ кьалотэжыштыгъэ чэшрэ шыу куп зэрищэу зыхъурэм, Хьат-хыр, ерагъэу чыжъэкнэуагъэу, ахэдзыгъэу купым апэ итэу клоныр ишэныштыгъэу.

Джы фэдэу, мамырэу, самбырэу цыфмэ адэгущылэу зыщысырэмэ, чыжъаплэм етыгъэ ынэхэмэ цыф-хэм апэчыжъэ фэдэу кыпшагъэхъу-щтыгъэ. Нэмыкл хэкоу, кьэралыгъо зэгъэулугъэу шытыгъэ горэм кы-хъуагъэу шытыгъэмэ, хэт ышлэна Хьатхы Мыхьамэт зыфэдэ хъушты-гъэр — ащ фэдэу чыплэ имызагъэу, чыгукнэуагъэ, хэкукнэуагъэ кьэзгъотэу кьэзыушэтырэ еджэгъэшхо зекнэуагъэу шылагъэхэмэ афэдэу хъуныгъэкнэуагъэу...

Ащ фэдэу Хьатх Мыхьамэт гупшы-сэ шъэфэу кьолъэу, ямышыкнэуагъэ нэ-шэнэ гъэшлэгъонэу хэлъхэм Анцокъо ыгу зыфащэу, ынэхэр тедыгъэхэу, хьолсанэрэ шлэуагъэуагъэ епллы-щтыгъэ.

Бысымым игъомылэ зыхэлэ ужым, Хьатх Мыхьамэт, лыжъ купыр игу-сэу, кьеджэгъэ унагъом яджэгъуагъэ. Лыжъхэм ахэсэу адэгущылэу зыщэсыми Мыхьамэт инэплъэгъу Анцокъо ныбжыкнэуагъэу тыригъэкнэуагъэп. Мызэу-мытлоу ари гушылэм кыыхыригъэуагъэу, кьеджэмэ кы-зэрищэлэу, зыгорэкнэуагъэ еупчыи фэ-дэу, ежъ пэмычыжъэу зыдылыгъы-щтыгъэ. Анцокъорэ ежырырэ агу зэфагъэу, тлэми апсэ зэпхыгъэ хъу фэдэу шытыгъ. Джыри, джэгум кы-зэкнэуагъэ, Мыхьамэт Анцокъо ыла-блэ ыубыти кызырищэлэуагъэ, ыгукнэуагъэ зэриклэсэр кыгъэлъагъоу, ылэ ыпллэуагъэу тельэу зыгигъэуагъэу.

Джэгум хэт пшъашъэмэ ащыщэу зы пшъашъ горэм Хьатх Мыхьамэт инэплъэгъу тыридызэу. Пшъа-шъэр, шыпкьэу, дэхагъэ, ау дэхэ клэрэкнэуагъэу кызырыклэу шымытэу, ежъ фэдэ дахэхэмэ кызырэхэщын го-лугъэ шыкнэуагъэу ялые гори хэлъыгъ. Ар ащ фэдэу ахэлъэгъуагъэу зыкнэуагъэуагъэу мыры плонэу кьэ-шлэгъоагъэ, ау нэгуф-нэгущылоу, нэтлэ лъэгэ натлабгъом ынэгъу кызылэ-гъэнэфэу зэрэщытыгъэр арынкнэуагъэу уналэу тырезгъадзэщтыгъэр. Етланэ, лышыгъэ чаныгъэ ынэмэ акнэуагъэу, пстэумэ кьафепллыхырэп фэдэу зэрэщытыгъэри, ишъуашэ тхып-хъэу хэлъхэр, кьолэн-пкнэуагъэу теупцлагъэу шымытхэу, зэкнэуагъэу шъо тэхъэ-текнэуагъэ, лые хэмылпэу, нэм кьедэхашлэу ямышыкнэуагъэу зэрэфэ-пэгъагъэри арынхэкнэуагъэу кы-зэрэхэщыщтыгъэр.

Мыхьамэт а пшъашъэр зыщыщым-кнэуагъэу Анцокъо кьеупчыгъ. Адрэр кьэ-укыти, ащ кырыложыын ышлагъэп. Ерагъэу кыуапсэлъыгъ: «Тигъунэгъу пшъашъ...» Анцокъо ыпэкнэуагъэу лыжъэу кьаготыгъэ горэм ащ илоф нахь кы-фызэхыфыгъ:

— Ар Гулэз. Ар боу пшъэшъэ бэлахъ. Мосэ иунагъо ягъунэгъу пшъашъ. Зэцлыкнэуагъэу Мосэ ежъ ып-хъум фэдэу шлу ылыгъэуагъэу шытыгъ. Ежъ пшъэшъэжыерэи ятэ нахыи, ыгукнэуагъэу мыдрэм нахь кьепхыгъэу, кьесагъэу шытыгъ. Пшъэшъэ ялыи.

А пшъашъэм игугъу кызыхыгъэ-щым, Анцокъо шъотехъэ-текнэуагъэу ышъо зэокнэуагъэу зэрэуагъэуагъэу Хьатхым гу кылытэагъ. Ыкнэуагъэу клалэм ыгу фильым хэтэу, пшъа-шъэу мыщ фэдэу ащ ыгу зыфэхыхэм нэплъэгъу горэ рипэсы шлоигъоу хъу-гъэу кычлэкнэуагъэуагъэу: Хьатхыр джэ-гуагъом кьеджи, а пшъашъэм кы-дашъомэ зэрэшлоигъор рилуагъ.

Шушлагъэр гум кыщещъэ

Ныбджэгъуныгъэр сыда кызыщещежъэр? Нэлуасэ узэ-рэфэхъугъэм урыклэмыгъожъэу шылэныгъэм лофыгъохэр шыльагъэклотэнхэм фэшл сыда анахъэу уналэ зытебдзэр? Бракъые Илясрэ Хьодэ Аднанрэ язэфыщытыклэхэм гуклэгъур, зэгурьоныгъэр кыхагъэщых.

Хьодэ Аднан Тыркуем кызы-кыжыгъэр илъэс 20-м кьехъугъ. Хэкужъым кызырэкложыгъэр шлогушлуагъоу игухэль-гупшысэхэр апэу кызыфилотагъэхэм Бракъые Иляс ащыщ. Зэлъэкъэгъу клалэхэр псынклэу зэгурьлуагъэх, лъытэныгъэ зэрэзэфашырэм темыгушылэхэу язэфыщытыклэхэр шылэныгъэм шагъэпытэщыгъэх.

— Адыгабзэр дэгъоу умышлэу, урысыбзэм хэшылк фыуимылэу лэклъыб хэгъэгъу укыкыжыгъэх зыхъуклэ, гумэкыгъоу уилэхэм кьахэхъошт, — кьелуатэ Хьодэ Аднан. — Тхьаегъэпсэху Бракъые Иляс фэдэхэу лэпылэгъу кысфэхъугъагъэхэр. Апэрэ илъэсхэм кыныгъуабэ зэпыс-

чыгъэми, Мыекъуапэ сыкызырэкложыгъэм фэшл сыклэгъожъэу зыкыкыжыгъэх.

Сатыум пылъэу Хьодэ Аднан тыхэкъу щэпсэу. Ныбджэгъухэм алымкылау зы мафи кыыхигъэ-кырэп. Унагъом кызыригъэблагъэхэклэ кьэбарэу кызыфалуатэ-хэрэр лъэкъ зыкыныгъэм, адыгэмэ ятарихъ, нэмыкыхэм афэгъэхыгъэх.

— Хэкужъым кызыгъэзэжыгъэ тилъэкъэгъухэм я Мафэ, адыгабзэм изэгъэшлэн фэгъэхыгъэ Мафэм, нэмыкы лъэкъ зэхэхэхэм Хьодэ Аднан ахэлажъэ, илахышлу ахэшыхъэ. Адыгабзэклэ зыщыгушылэхэр пчы-хъэзэхэхэхэр еджаплэм фегъа-

дэх, — ело Бракъые Иляс. — Ныбджэгъушлу тызэфэхъугъэшъ, тызэлумыклэмэ тызэфэзэщы.

Адыгэ Республикэм и Лъэкъ театрэу Цэй Ибрахымэ ыцлэклэ шытым кышцагъэлъэгъогъэ спектаклэм е адыгэ ордэхэр зыхэт концертным яплыгъэу А. Хьуадэм улуклэмэ, илъэкъ зэхашлэ нахъ зыкызырелэтыгъэм кыте-гушылэу бэрэ кыхэхкы. Уджыхъу Марыет зипэщэ клэлэцлыкы купэу

«Шыгъыжыем» иапэрэ лъэбэ-кьухэм Аднан агъэгъушхо. Хэкужъым кызыгъэзэжыгъэмэ яклалэхэр ащ хэтых, адыгабзэр дэгъоу зерагъэшлэнымклэ искусствэм иамалышлэхэр дэгъоу агъэфедэхэу Хьодэ Аднан елътэ. Ащ фэдэ кьэбархэу тизэхъо-кыныгъэхэм афэгъэхыгъэхэм Илясрэ Аднанрэ бэрэ атегушылэх.

Сурэтым итхэр: **Бракъые Илясрэ Хьодэ Аднанрэ.**

ФУТБОЛ. ЯТІОНЭРЭ КУПЫР

Бащэрэ тшлуахы

«Волгарь» Астрахань — «Зэкъошныгъ» Мыекъуапэ — 1:0.
Шышхъэлым и 17-м Астрахань цызэлуклагъэх.

Зезыщагъэхэр: С. Баранов — Волжский, М. Чесноков — Владикавказ, Е. Егоров — Ростов-на-Дону.

«Зэкъошныгъ»: Плахтий, Мыкьо Мурат, Цакулов, Абав, Ибрагимов, Датхъужъ, Эйдельнант, Ушаков, Осмаев (Батырбий, 55), Кьонэ (Мыкьо Абрек, 65), Такъ-лий.

Къэлапчъэм лэгуаор дэзыдзагъэр: Д. Ахба — 25, «Волгарь» (пенальтиклэ). «Зэкъошныгъэм» щешлэрэ З. Осмаевым я 29-рэ такыкыым пенальтиклэ къэлапчъэм лэгуаор дидзэн ылъэкыгъэп.

Ятлонэрэ купым яцэнэрэ чыплэр шызылыгъ командэм истадион ушъидешлэныр зэрэмыпсынклэр кыдэтлътэзэ, «Зэкъошныгъэм» итренер шъхалэу Шыумэфэ Рэмэзанэ гушылэгъу тыфэхъугъ.

— Осмаевыр, Такълыыр, Кьонэр ыпэклэ дгъэуцухи, ешлэгъур тыублагъэ, — кьелуатэ Р. Шыумафэм. — «Волгарь» опыт зилэ футболистхэр, апэрэ купым щешлагъэхэр зэрэхэтхэр тшлэщыгъэ. Бысымхэр бэклэ тэщ нахъ лъэшхэу ешлэплэм кышылъэгъуагъэхэп. Тифутболистхэр агу етыгъэу ешлагъэх, агу къэлапчъэм лэгуаор зэрэдамыдзагъэм фэшл сащытхурэп.

Я 25-рэ такыкыым пенальтиклэ Дмитрий Ахбэ тикъэлапчъэ кыдэуагъ. Сергей Плахтий лэгуаом зылъидзыгъ, ылапэхэмклэ нэсыгъ, агу кызыкыдзэжыным ымылъэклэу хъагъэм ифагъ. Спортыр зыкыла-сэхэм агу кьэтэгъэкыжы Д. Ахбэ Мыекъуапэ кызырэхъу-гъэр, тикъалэ зэрэщыплэгъэр.

Я 29-рэ такыкыым тифутболистэу Заур Осмаевыр пенальтиклэ бысымхэм якъэлапчъэ дэуагъ. Къэлэпчъэлутым лэгуаор кызыкыдзэжыгъ.

«Зэкъошныгъэм» иешлаклэ хигъэхъон ылъэкышлэу Р. Шыумафэм елътэ. Опыт зилэ футболисти З, ныбжыкылау 2 тико-

мандэ аштагъэх, ящыкыгъэ тхыльхэр шышхъэлым и 20-м Москва щатхыштых. Ахэр тикомандэ щешлэхэ зыхъуклэ, «Зэкъошныгъэм» зэхъокыныгъэшлэхэр фэхъушлэхэу ащ ипащэхэр мэгу-гъэх.

Купым зэрэщешлагъэхэр

«Дагдизель» — «Витязь» — 2:2, «Биолог» — «Астрахань» — 1:1, «Митос» — «Газпром» — 1:0.

СКВО — «Энергия» — 2:0, «Терек-2» — «Мэщыкыу» — 1:1, «Краснодар-2» — «Алания-Д» — 2:4, «Черноморец» — «Торпедо» — 3:0, «Таганрог» — «Олимпия» — 1:3.

Зэтэгъапшэх

Командэ пэпчэ ешлэгъуибл илагъэр. Чыплэу зыдэщытхэр, очко пчъагъэу ялэр зэтэгъапшэх.

- СКВО — 18
- «Черноморец» — 16
- «Волгарь» — 16
- «Дагдизель» — 16
- «Газпром» — 14
- «Митос» — 12
- «Витязь» — 11
- «Торпедо» — 11
- «Олимпия» — 10
- «Таганрог» — 8
- «Астрахань» — 8
- «Мэщыкыу» — 7
- «Биолог» — 7
- «Зэкъошныгъ» — 5
- «Алания-Д» — 4
- «Энергия» — 4
- «Терек-2» — 3
- «Краснодар-2» — 2.

Зичэзыу ешлэгъухэр шышхъэлым и 22-м купэу «Кыблэм» шыкылоштых. «Зэкъошныгъэр» Таганрог икомандэ тикъалэ шылу-клэшт. Ешлэгъур пчыхъэм сыхъатыр 6-м аублэнэу щыт.

ФУТБОЛ. ТИРЕСПУБЛИКЭ ИЗЭНЭКЪОКЪУ «Улап» — «Инэм»

Адыгэ Республикэм футболымклэ изэнэкъокъу хэлэжъэрэ командэхэм пэшлорыгъэшъ ешлэгъухэр шлэхэу аухыштых. Финалнымкым хэхъащтхэм янахыбэр непэ ехъулэу, зэклэ плэми хъунэу, тэшлэх.

Купэу «Къокыплэм» анахъ дэгъоу щешлэх «Урожаимрэ» «Кошхъаблэмрэ». Ахэр апэ итых. «Еджэркыуаер» «Лэшэп-сынэм» 2:1-у теклуагъ. Непэ Улапэ зэлуклэгъу гъэшлэгъон шыкылошт. Улапэрэ Инэмрэ якомандэхэр зэдешлэщтых. Купэу «Къохъаплэм» хэтхэм ащышхэу «Адыгэкъал», «Улап», «Инэм» зыфилорэ командэхэр финалнымкым хэхъанхэм фэбанэх.

Зинасып кыхыштыт командитлур зичэзыу ешлэгъум кыгъэлъэгъошт. Футболыр зыкласэхэр зэхэщаклохэм непэ Улапэ рагъэблагъэх. Улапэрэ Инэмрэ якомандэхэм нахъ лъэ-шыр язэрэмыгъашлэу аужырэ нэгъауплэлэгъухэм анэс зэнэкъокъунхэу афэтэлэ.

Нэклубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТІЛЪ Нурбий.

Зэхэзыщагъэр
ыкыи кыдэзы-
гъэкыларэр:

Адыгэ Республи-
кэм лъэкъ
лофхэмклэ, лэклъыб
кьэралхэм ащы-
псэурэ тилъэп-
кьэгъухэм адырлэ
зэпхыныгъэхэмклэ
ыкыи кьэбар
жъугъэм иамал-
хэмклэ и Комитет
Адресыр: ур. Кре-
стьянскэр, 236

Редактор
шъхалэр

ДЭРБЭ
ТИМУР

Редактор
шъхалэм
иапэрэ гуадзэр
МЭШЛІЭКЪО
Саид

Редактор
шъхалэм
игуадзэр —
пшъэдэкыжъ
зыхырэ
секретарыр
ХЪУРМЭ
Хъусен

Редакциер
зыдэщылар:
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
редактор шъхалэм
иапэрэ
гуадзэр:
52-49-44,
редактор гуадзэр-
пшъэдэкыжъ зы-
хырэ секретарыр:
52-16-77.
E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхъаты-
гъэр:

Урысы Федерацием
хэутын лофхэмклэ,
телерадиокезэтын-
хэмклэ ыкыи зэлъы-
лэсыклэ амалхэмклэ
и Министерствэ
и Темыр-Кавказ
чыплэ гъэлоры-
шлэп, зэраушыхъа-
тыгъэ номерыр
ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхаутырэр

ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Пчъагъэр

4017

Индексхэр

52161

52162

Зак. 2889

Хэутыным
ушчыкылтхэнэу щыт
уахътэр
Сыхъатыр 18.00
Зыщыкылтхэгъэхэ
уахътэр
Сыхъатыр 18.00

